

Socialtjänstens dubbla uppdrag
Socialsekreterares perspektiv på socialt arbete med unga lagöverträdare

Aleksandar Medak

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan
VT 2016
SOAM20, magisteruppsats i socialt arbete

Handledare: Mats Hilde
Examinator: Håkan Jönson

Abstract

Author: Aleksandar Medak

Title: Social service's double assignment. Child welfare officers' perspective on social work with the young offenders [translated title]

Supervisor: Mats Hilde

Assessor: Håkan Jönson

The objective of this study is to describe and analyze the child welfare officers' understanding of their work with the young offenders and how they explain and handle their double assignment (help vs. control).

Three main questions in this study are following:

1. Which goals, motives and methods do child welfare officers have in their work with the young offenders?
2. What makes a child a young offender and their acts criminal acts?
3. What is child welfare officers' understanding of their own change management, its possibilities and limitations?

The method used in this study consists of semi-structured interviews. The persons interviewed in this study were five child welfare officers that work in the city of Stockholm (Stockholms stad) in four different social services; Enskede-Årsta-Vantör, Rinkeby-Kista, Skärholmen and Bromma. Theories used in this study were empowerment, social control, labeling theory, the power perspective and the pastoral power.

I come to the conclusion that the main goal of the child welfare officers is to do assessments and make the decision if the child and its family are in need of help from the social service. The way that the child welfare officers work with their clients is a mixture of the public authority and motivation.

The main motivation of the child welfare officers is to help the child and the family in need.

Methods that they use in their assessments about the youth offenders are BBiC (Children's needs at the center), MI (motivational interviewing), ADAD (Adolescent Drug Abuse Diagnosis), SAVRY (Structured Assessment of Violence Risk in Youth) and Signs of safety.

The majority of the young offenders have a history of family and school problems and a background that is not ethnic Swedish. Child welfare officers think that many of those clients are in a special need of motivation and empowerment.

The most of the child welfare officers do not think that they have the power to make some significant changes in the young offenders' lives. Possibilities are many because they are working with the group of the young people who theoretically can change their destructive lifestyle with help of motivation and treatments.

Most of the child welfare officers see the juridical system in Sweden and the cooperation with the courts and the police as the limitation in their work and they would like to change and improve the cooperation with them on young offenders. Besides that, some of them would like to change and improve how social services work with the young offenders today.

Keywords: juvenile delinquency, young offenders, child welfare officers, social work, public authority, empowerment, social control, labeling theory, power relations

Tackord

Den här uppsatsen betyder mycket för mig och jag vill tacka alla som har hjälpt mig att nå målet och bli klar med uppsatsen.

Jag vill först och främst tacka mina föräldrar och mina vänner för allt stöd. Jag vill även tacka de fem socialsekreterare inom Stockholms stad som var villiga att ställa upp i min undersökning.

Intervjuer med dem har hjälpt mig att förstå bättre hur socialsekreterare i olika stadsdelsförvaltningar inom Stockholms stad arbetar med unga lagöverträdare inom myndighetsutövning och hur de upplever arbetet med målgruppen.

Sist men inte minst vill jag tacka min handledare Mats Hilde för all hjälp, tålamod och goda råd.

Ett stort tack!

Aleksandar Medak

Stockholm, augusti 2016.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Problemformulering.....	6
2. Syfte	8
2.1 Frågeställningar	8
3. Tidigare forskning	8
3.1 Forskning om unga lagöverträdare, socialtjänstens yttranden och straffprocessen	8
3.2 Forskning om ungas lärande i mötet med skola, socialtjänst och polis	9
3.3 Forskning om unga lagöverträdare, påföljdssystemet i Sverige, polisen, socialtjänsten och skolan	10
3.4 Forskning om kriminella ungdomar som en del av kriminella subkulturer	10
3.5 Forskning om makt och unga lagöverträdare	11
3.6 Annan forskning om makt och empowerment	12
4. Metod och material	13
4.1 Min forskningsansats och mitt forskningsperspektiv	13
4.2 Min datainsamlingsmetod.....	14
4.3 Studiens urval	15
4.4 Genomförande av intervjuerna	16
4.5 Validitet och reliabilitet	16
4.6 Positivt och negativt med metodval och forskningen samt min relation till ämnet.....	17
4.7 Etiska överväganden.....	18
4.8 Analysen av det empiriska materialet	19
5. Teoretiska utgångspunkter	20
5.1 Empowerment.....	20
5.2 Social kontroll och stämplingsteori	23
5.3 Maktperspektiv, pastoralmakt och anknytning till empowerment	25
6. Presentation av empiri	27
6.1 Tema 1: Socialt arbete med unga lagöverträdare – motiv, metoder och möjligheter/begränsningar	27
6.2 Tema 2: Konstruktionen av unga lagöverträdare	30
6.3 Tema 3: Socialtjänstens insatser, möjligheter och begränsningar.....	33
6.4 Tema 4: Socialtjänstens makt och unga lagöverträdare	36
7. Analys av mitt intervjumaterial	39
7.1 Tema 1: Vilka mål, motiv och metoder har socialsekreterare i sitt arbete med unga lagöverträdare?	39
7.2 Tema 2: Hur konstruerar unga lagöverträdare och deras kriminella handlingar?.....	41
7.3 Tema 3: Hur förstår socialsekreterarna det egna förändringsarbetet, dess möjligheter och begränsningar?	47
8. Sammanfattning och avslutande diskussion	52
8.1 Sammanfattning	52
8.2 Varför är den här studien viktig?.....	53
8.3 Avslutande diskussion	54
8.4 Fortsatt forskning	55
Referenslitteratur	56
Bilagor	60
Bilaga 1: Intervjuguiden	60

1. Inledning

1.1 Bakgrund

När det gäller min personliga relation till ämnet måste jag framhålla att intresset att arbeta med ungdomar väcktes redan under mina studier. Ungdomskriminalitet som samhällsproblem är ett väldigt spännande område för mig särskilt med tanke på att jag har arbetat med ”kriminella ungdomar” som socialsekreterare vid två utredningsenheter för barn och ungdomar inom Stockholms stad.

Inspiration för den här uppsatsen kommer ifrån händelser som ägde rum 2012 och som jag själv bevittnat. Jag flyttade från min studentlägenhet på Gärdet, mitt emot Stockholms Kungliga tennishall, till Stockholmsförorten Tensta i februari 2012.

Den 16 maj 2012 skedde en incident med stenkastade ungdomar i Tensta. Då drabbades först en polispatrull för stenkastning, därefter vandaliserades en skola där ett flertal ungdomar krossade glas och anlade bränder. I slutet av juni 2012 misshandlades en väktare i Tensta av några ungdomar. När polisen skickade ut ett stort antal patruller möttes de av 15 till 20 ungdomar som kastade sten. Två polisbilar fick plåtskador och på en annan polisbil krossades en ruta. Ingen av ungdomarna kunde gripas (Svenska Dagbladet, 2012-06-28).

Eftersom jag bodde mitt emot den skola som vandaliserades såg jag en hel del både äldre och yngre ungdomar som var inblandade i upploppen. Några barn var också med. Min första tanke var föräldrarelaterad: var någonstans var föräldrarna till dessa barn och var befann sig polisen när allt detta hände eftersom det var ganska sent på natten och ungdomarna fick härja runt fritt

Närpolischefen i området berättade för Svenska Dagbladet att närpolisen är vän med ungdomarna i området och har en relation med dem som bor i Tensta. Problemet uppstår enligt honom när det kommer poliser utifrån och det skapar en *hårdare attityd*. Han menar att när man känner varandra blir det en annan sak. Enligt honom är det viktigt att bygga en relation med ungdomar som har problem och att vuxna syns ute på kvällar och nätter. En annan man som arbetar med brottsförebyggande arbete i området anser också att ungdomsproblem går att lösa genom att bygga bra relationer med ungdomarna (a.a.).

Ett år efter upploppet i Tensta bröt ett annat upplopp ut i Stockholmsförorten Husby och ungdomsbrottslighet i Stockholm var återigen ett hett ämne. Upploppen bröt ut under kvällen, söndagen den 19 maj 2013, då ungdomar i denna Stockholmsförort satte minst hundra fordon i brand. Upploppen fortsatte under ytterligare fem nätter och oroligheter spred sig till andra delar av Stockholm och även till andra städer i Sverige: Borlänge, Falun, Gävle, Linköping, Växjö, Västerås, Umeå och Örebro (Aftonbladet, 2013-15-19; Sveriges radio, 2013-05-27).

Efter upploppet i Husby har det pågått en diskussion mellan socialsekreterare och chefer inom Stockholms stad vilka som var inblandade i Husby och om socialtjänsten hade någon kännedom om dem och vad som hade kunnat göras åt saken. Ett bättre samarbete mellan polisen och socialtjänsten har också tagits upp som en viktig fråga. Fokus riktades mot ungdomar som redan varit aktuella på socialtjänsten och till och med hade pågående insatser på utredningsenheten.

1.2 Problemformulering

Enligt BRÅ-rapporter från 2007 och 2012 är ungdomsbrott vanligast i Stockholm. De vanligaste brotten enligt BRÅ-rapporterna är stöld, våld och skadegörelse (BRÅ, 2007, 2012).

Utgångspunkten för rapporterna är nationella skolundersökningar där elever i årskurs nio anonymt svarar på frågor om utsatthet för brott och delaktighet i brott. Det är intressant att nämna att enligt rapporterna är det små skillnader i ungdomsbrottslighet mellan länen med Stockholms län i toppen (a.a.).

Ungdomar är enligt olika källor kring kriminalstatistiken den mest brottsaktiva åldersgruppen i vårt samhälle. Kriminologisk forskning visar också att ungdomsåren innebär en tydlig topp i brottsaktivitet (BRÅ, 2008). Svenska undersökningar visar att de allra flesta som någon gång begår ett brott gör det i 15 till 17-årsåldern (Estrada & Granath, 2008). Andelen ungdomar som begår brott är större än andelen barn och vuxna som begår brott (Andershed & Andershed, 2010). En majoritet av svenska ungdomar i åldern 15 till 16 uppger själva att de begått minst ett brott under en tolv månadersperiod. Detta gäller tre gånger så ofta för pojkar som för flickor (a.a.).

Den 1 januari 2007 och den 1 januari 2008 trädde nya regler i kraft gällande barn och unga som begår brott eller som uppvisar ett normbrytande beteende (Socialstyrelsen, 2009, s 3). På grund av detta utgav Socialstyrelsen i december 2008 allmänna råd (SOSFS 2008:30) om handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare. I Socialstyrelsens handbok för socialtjänsten står det att utreda barn och unga som visar tecken på ett normbrytande beteende skiljer sig i princip inte från att utreda barn som far illa (a.a.).

Enligt lagen har socialnämnden i kommunen där barnet är skrivet ansvar för att erbjuda hjälp och stöd och bedöma om barnet och familjen är i behov av detta. Om socialnämnden får information från åklagaren om att det föreligger en risk för att den unge häktas, bör nämnden skyndsamt göra en förhandsbedömning av, om den ska inleda en utredning enligt 11 kap. 1 § Socialtjänstlagen (SoL). När det gäller polisutredning bör socialnämnden säkerställa att det finns rutiner för i vilka fall nämnden ska begära en utredning enligt 31 § första stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LuL). Rutinerna bör utarbetas i samråd med den lokala polismyndigheten (a.a.).

Oavsett hur vi tolkar de händelser som jag beskrivit i bakgrunden (1.1) har professionella som

möter de unga lagöverträdare, framförallt polisen, socialtjänsten och rättsväsendet, i uppdrag att få dem sluta begå kriminella handlingar samt hjälpa dem utvecklas positivt. Ansvaret att hjälpa och stödja unga lagöverträdare ligger i första hand på socialtjänsten som har i uppdrag att ta hand om ungdomar som är under 18 år.

Socialtjänstens utredningar, yttranden och inte minst påföljder för ungdomstjänst och ungdomsvård är tydliga exempel på socialtjänstens ansvar gentemot unga lagöverträdare när det gäller både hjälp och kontroll. Socialtjänsten tillhör enligt Sarnecki (1981) den formella sociala kontroll, som utövas av de myndigheter som har till uppgift att se till att visa normer följs i motsatsen till den informella sociala kontroll som utövas av ”vanliga människor” på ett mer eller mindre uttalat sätt. Den formella sociala kontrollen i form av socialtjänsten och myndighetsutövning kommer att spela en viktig roll i den här uppsatsen. En del resonemang kring polisen och rättsväsendet som en del av den formella sociala kontrollen kommer också att vara med för att de aktivt samarbetar med socialtjänsten kring unga lagöverträdare.

Tidigare forskning visar att socialtjänsten och liknande myndigheter har en tendens att både hjälpa och kontrollera sina klienter samt ”göra allt för klienternas bästa”. Kerstin Svenssons (2001) doktorsavhandling kring frivården visar exempelvis att frivården primärt uppfattas som ”en hjälpande myndighet”.

Jag undrar om socialsekreterarna inom Stockholms stad också uppfattar socialtjänsten som ”en hjälpande myndighet”? Vad tycker socialsekreterare om sitt arbete kring unga lagöverträdare? Hur socialsekreterare konstruerar unga lagöverträdare är ytterligare en fråga som jag vill undersöka. Finns det någon eller några gemensamma nämnare när det gäller den gruppen ungdomar? Ohlsson och Swärds (1994) begrepp *socialisation* inom den sociala kontrollen påvisar två viktiga områden där de flesta unga lagöverträdare har problem med – kärnfamiljen och skolan. Dessa problem kan bestå av att ungdomar saknar stöd hemifrån eller att de misslyckas med sin skolgång. Ohlsson och Swärd beskriver socialisationen som en process varigenom den unge internaliserar samhällets regler och normer. Större problem inom den primära- (kärnfamiljen) och den sekundära socialisationen (skolan) kan leda till destruktivt och avvikande beteenden hos ungdomar och därmed kriminalitet.

Empowerment är ett vitt begrepp inom samhällsvetenskap som blivit mer och mer populärt trots att det är ganska diffust. Begreppet brukar översattas till svenska som motivation och hjälp till självhjälp. Empowerment-begreppet används mer och mer både av politiker och av personalen inom människobehandlande sektorn, inte minst socialarbetare. Min fråga är hur socialsekreterare förstår det egna förändringsarbetet. Använder de motivation och empowerment i sitt arbete gentemot målgruppen och i så fall hur?

Socialtjänsten har enligt lag ett ansvar för barn- och ungdomar och i samband med det rätt att

tillämpa myndighetsutövning. Socialsekreterarnas uppgift är också att utreda samt erbjuda hjälp och stöd till de unga om familjen är i behov av detta. Hur går detta ihop och hur kan socialsekreterare som arbetar med de unga lagöverträdarna handskas med detta dubbla uppdrag?

2. Syfte

Mitt syfte är att beskriva och analysera socialsekreterares förståelse av sitt arbete med unga lagöverträdare samt att belysa hur de hanterar sitt dubbla uppdrag (stöd - kontroll).

2.1 Frågeställningar

1. Vilka mål, motiv och metoder har socialsekreterare i sitt arbete med unga lagöverträdare?
2. Hur konstrueras unga lagöverträdare och deras kriminella handlingar?
3. Hur ser socialsekreterarna sitt förändringsarbete, dess möjligheter och begränsningar?

3. Tidigare forskning

I detta avsnitt ska jag fokusera på tidigare studier som har anknytning till ämnet. Jag har använt mig framförallt av internet för att hitta tidigare forskning som är relevant för min studie. Jag sökte i databaser såsom Libris, DiVA, SwePub, Google scholar och Lubsearch. Sökbegrepp som jag använt för att hitta relevant forskning är följande: unga lagöverträdare, socialtjänsten, empowerment, social kontroll och makt (svenska) samt social work, young offenders och juvenile delinquency (engelska).

Jag har delat upp tidigare forskning i flera olika områden som jag anser vara relevanta för min studie.

3.1 Forskning om unga lagöverträdare, socialtjänstens yttranden och straffprocessen

Michael Tärnfalk disputerade 2007 vid Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet med avhandlingen *Barn och brott – en studie om socialtjänstens yttranden i straffprocessen för unga lagöverträdare*. Tärnfalk har i sin avhandling granskat socialtjänstens yttranden gällande unga lagöverträdare. Tärnfalk syfte var, bland annat, att ta reda på hur socialtjänsten förhåller sig till de motstridiga krav som ställs i straffprocessen gällande pojkar mellan 15 och 17 år misstänkta för misshandel eller grov misshandel. Ett resultat av avhandlingen gäller svensks påföljdssystem som enligt Tärnfalk verkar vara oförutsebart och orättvist. Vidare visar resultat på att socialtjänstens yttranden har en mycket stor betydelse för domstolarnas val av påföljd och att dessa yttranden inte är konsistenta. Tärnfalk menar att den viktiga rättsliga principen om att lika fall behandlas lika, följs

inte konsekvent av vare sig socialtjänsten eller domstolarna (Tärnfalk, 2007, s 248).

Tärnfalks avhandling var till nytta för mig eftersom socialsekreterare träffar många unga lagöverträdare på grund av begäran om yttranden som skickas till socialtjänsten av polisen, åklagarmyndigheten eller domstolen. Mina respondenter berättade en hel del kring yttranden och svårigheten att hinna med samt att under den korta tiden som de har på sig att både träffa okända familjer och motivera ungdomarna till en insats. Vissa socialsekreterare upplever också att socialtjänstens insats måste stämma överens med brottet och brottets art som inte går ihop med socialsekreterarnas mål att utreda familjens och ungdomens behov av stöd och insatser från socialtjänsten. Avhandlingen påvisar också socialsekreterarnas makt – socialtjänstens yttranden har stor betydelse för domstolarnas val av påföljd.

3.2 Forskning om ungas lärande i mötet med skola, socialtjänst och polis

Margareta Stigsdotter Ekbergs disputerade 2010 vid Linnéuniversitet med avhandling *De kallar oss värstingar. Om ungas lärande i mötet med skola, socialtjänst och polis*. Ett centralt begrepp i avhandlingen är samhällets pedagogik och uttryck i de ungas problem. Med samhälle menas i denna avhandling de myndigheter som kommer i kontakt med de ungas problem, framförallt skola, socialtjänst och polis. Stigsdotter Ekberg förklarar att samhällets pedagogik handlar om hur samhällets avsikter är att styra att de unga kommer till uttryck dels genom lagar och förordningar, samt genom den pedagogiska ”stil” som den unge möter och vilket lärande det genererar. Hon menar att denna stil handlar om hur samhällseliga åtgärder i form av reaktioner och sanktioner utformas rent konkret av olika myndighetspersoner som i denna studie kallas för samhällets representanter (Stigsdotter Ekberg, 2010, s 8). Studiens empiriska material består av intervjuer/berättelser från socialsekreterare, lärare, poliser och ungdomar. Det empiriska materialet har analyserats utifrån det övergripande perspektivet som sammanfattas med begreppet *governmentality*, dels med analysverktyg som benämns det punktuella perspektivet respektive det relationella perspektivet (Stigsdotter Ekberg, 2010, s 145).

Studiens resultat visar att i de professionellas utsagor finns skilda synsätt på samma fall och vilka insatser som är relevanta för de unga. Ungdomarnas utsagor tyder på att de kan ha stött på extrema varianter av attityder i de möten de haft med samhällets representanter. Ett flertal berättelser vittnar om minskat förtroende för samhällets representanter och myndigheter. Ungdomar berättar att de känner sig dömda på förhand och att de inte upplever sig lika inför lagen. Detta kan ses som exempel på de ungas upplevelser och lärande av mötet med samhällets representanter (Stigsdotter Ekberg, 2010, s 149, 150).

Avhandlingen har en tydlig koppling till min studie då den handlar om ungdomarnas upplevelser och lärande i mötet med samhällets representanter, bland annat socialtjänsten. Studiens resultat

visade att ungdomarna kände sig dömda på förhand och att de inte upplever sig lika inför lag.

3.3 Forskning om unga lagöverträdare, påföljdssystemet i Sverige, polisen, socialtjänsten och skolan

Sarnecki och Estrada (2006) diskuterar påföljdssystemet i Sverige, polisen, socialtjänsten och skolan i *Keeping the Balance between Humanism and Penal Punitivism - Recent Trends in Juvenile Delinquency and Juvenile Justice in Sweden*. De tar upp, bland annat, skolan som väsentligt eftersom de ungas beteende i skolan har ett starkt samband med kriminalitet och annat avvikande beteende. De redogör följande:

In Sweden, just as in other countries, there is a strong correlation between behaviour in school and criminality as well as other forms of deviant behaviour, both in the teenage years and in adulthood (Sarnecki, 1986, 1987; Ring 1999). Swedish teachers recognise very well the symptoms related to a heightened risk for persistent criminality, alcohol and drug abuse, etc., even if not all teachers are conscious of how important these observations may be (Sarnecki & Estrada, 2006, s 33).

Sarnecki och Estradas tankegångar kring ungdomarnas beteende i skolan och dess samband med kriminalitet och avvikande beteende har tydlig koppling till resultaten i min studie kring unga lagöverträdare.

3.4 Forskning om kriminella ungdomar som en del av kriminella subkulturer

Mats Hilde, författare av *Avvikande beteende – en sociologisk introduktion* (1996) tar upp som exempel A K Cohens bok *Delinquent Boys* (1955) där Cohen för fram en förklaring till varför en subkultur växer fram bland arbetarklassens ungdomar. Författaren beskriver begreppet subkultur i termer av livsstil och tradition. Cohen menar att en subkultur förs vidare genom samspel med dem som förkroppsligar dess kulturella mönster. Den är även integrerad i en större moderkultur och för att förstå den första måste man även förstå den andra.

Ungdomar som är uppvuxna i arbetarklassen har värderingar och en livsstil som skiljer sig från medelklassens. Eftersom skolan domineras av medelklassvärderingar skapar det vissa problem för arbetarklassungdomar. Cohen förklarar att arbetarklassungdomar saknar de medel och möjligheter som medelklassen har för att kunna realisera sådana mål som exempelvis utbildning och karriär. Cohen menar att ur det spänningsförhållandet växer den kriminella subkulturen fram som en försvarsreaktion på kollektiv lösning av den gemensamma problematiken. På det sättet får ungdomarna från arbetarklassen en chans att hävda sig gentemot medelklassungdomen och återuppta sin självkänsla.

Forskning om kriminella ungdomar som en del av kriminella subkulturer har en tydlig koppling till resultatet i min forskning gällande unga lagöverträdare som hör till den ”tyngre” gruppen och deras misslyckande i skolan.

3.5 Forskning om makt och unga lagöverträdare

Lupita Svensson problematiserar häktning och omhändertagande av unga lagöverträdare i sin doktorsavhandling från 2006 med rubrik *Häktad eller omhändertagen? - en studie om akuta frihetsberövanden om unga lagöverträdare*. Hon menar bland annat att socialtjänstens hantering av unga lagöverträdare visar att socialtjänsten har en viss kontrollfunktion gällande dem som de redan har kännedom om, kanske sedan flera generationer. Hon förklarar att socialtjänsten i det avseendet har större tillgång till de svenska än de nyinvandrade grupperna, eftersom de kan ha haft vetskap om flera generationer av de problematiska familjerna. Enligt Svensson blir socialtjänstens omvårdnad av dem som redan är kända för socialtjänsten en form av särbehandling som utan avsikt kan bli diskriminerande. Hon menar att det finns en dubbelhet i detta som är viktigt att vara medveten om - socialtjänstens eller det sociala arbetets Janusansikte. Å ena sidan innebär det att socialtjänsten kommer att vårda dem som är extra sårbara i vårt samhälle, dvs. dem som genom långvarig kännedom eller kontakt varit aktuella hos socialtjänsten, samtidigt som det också medför marginalisering av den gruppen. Hon menar vidare att det sociala arbetet visar särskild hänsyn till dem. Å andra sidan kan man hävda att den hänsynen är diskriminerande, exkluderande, särskiljande eller kanske till och med stämplande. Hennes slutsats är att samtycket till det omedelbara omhändertagandet är större i den svenska gruppen, vilket talar om att det finns kulturella skillnader i typen av kontakter man har med kommunala och statliga myndigheter.

Svenssons avhandling var av stor betydelse för socialtjänstens dubbelhet (hjälp-kontroll) såsom socialtjänstens omvårdnad av dem som redan är kända för socialtjänsten. Ungdomar som tillhör den ”tyngre” gruppen unga lagöverträdare och begår grövre brott brukar ha en historia inom socialtjänsten.

Claes Levin beskriver i sin studie *Uppfostringsanstalten: om tvång i föräldrars ställe* utgiven 1998 att uppfostringsanstalten är en misslyckad social uppfinning. Han menar att hela historien kring denna institution i dess olika benämningar som t.ex. "skyddshem", "ungdomsvårdsskola" osv. visar att den skapar problem utan att lösa några. Levin skriver att avhandlingens syfte var att söka kunskap om vilka faktorer som bidrar till uppfostringsanstaltens framgång som social institution och dess ständiga misslyckande som behandlingsorganisation. I Uppfostringsanstalten försöker han förstå varför organisationer som §12-hem och särskilda ungdomshem finns och vilken betydelse de har i vårt samhälle. Avhandlingens resultat visar liksom tidigare liknande undersökningar att

uppfostringsanstalten inte rehabiliterar de intagna ungdomarna utan tvärtom tycks ha en motsatt effekt. Levin menar att ungdomarna på dessa ställen lär sig vardagspraktiker från samhällets skuggsida som de skulle skyddas emot. Majoriteten av ungdomarna far illa senare i livet och särskilt pojkarna som i 80 procent av fallen har svårt att klara sig i framtiden. Han förklarar dessutom hur sökandet efter behandlingsalternativ ständigt driver på utbyggnaden av nya institutioner.

Levins studie har hjälpt mig att förstå hur man arbetar med kriminella ungdomar när det gäller tvångsåtgärder och varför forskaren upplever §12-hem och andra ungdomshem som en misslyckad social uppfinning. Studien har också hjälpt mig att jämföra Levins tankegångar och resultat kring tvångsåtgärder med hur mina respondenter resonerar kring målgruppen, och socialtjänstens makt gentemot målgruppen. Detta särskilt med tanke på att vissa respondenter uttryckte att det kanske skulle behövas strängare påföljder för ungdomar som fortsätter med brottslighet.

Kerstin Svensson doktorerade 2001 med sin avhandling *I stället för fängelse? En studie om vårdande makt, straff och socialt arbete i frivård*. I avhandlingen granskar hon makt och straff och förklarar att frivården primärt uppfattas som en hjälpande myndighet. Informanterna i undersökningen menar att frivården kan jämföras med andra serviceinstanser i samhället som postverket, arbetsförmedlingen och försäkringskassan. Frivårdens personal uppfattas som trevligare, engagerade och öppnare än andra myndighetspersonal (Svensson, 2001). Det som är det viktigaste målet för övervakarna inom frivården är enligt Svensson att komma nära sina klienter eftersom närhet är en förutsättning för påverkansarbete inom frivården. Svensson poängterar att klienterna inom frivården ska påverkas av själva grundidén med frivården som är att få klienterna att betrakta sin situation på ett nytt sätt, att få de att konfronteras med sina problem och att vilja göra något åt dem. De är dock inte kriminalitet som står i centrum för övervakningen utan klienternas sociala situation, egenskaper och förmågor (a.a.).

Svensson avhandling och mina respondenters svar gällande socialtjänsten skiljde sig avsevärt, vilket var intressant för mig. Maktperspektivet var något som jag anser som mest intressant i Svenssons studie. De flesta socialsekreterare som jag genomfört intervjuer med tycker inte att klienterna och familjerna uppfattar socialtjänsten som en hjälpande myndighet. Socialsekreterarna menar att de saknar makt och att de måste arbeta mycket med motivation om det skulle ske någon positiv förändring hos klienten.

3.6 Annan forskning om makt och empowerment

Tabitha Wright Nielsen använder i sin avhandling från 2009 *Viljen til at frigøre. En undersøgelse*

af empowerment i praksis begrepp empowerment och Michel Foucaults begrepp makt som ett teoriunderlag för att undersöka hur delaktighet skapas i ett integrationsprojekt riktat mot en grupp kvinnor med flykting- och invandrarbakgrund.

Wright Nielsens avhandling har hjälpt med att förstå hur man kan använda både makt och empowerment i en studie fast gentemot en annan målgrupp.

4. Metod och material

I det här avsnittet tänker jag resonera kring min metod och mitt material.

Jag har valt kvalitativ metod eftersom jag är intresserad av hur socialsekreterare förstår sitt arbete med unga lagöverträdare och hur de konstruerar och förstår unga lagöverträdare som målgrupp.

Min studie bygger på teorier och begrepp som redan är förbestämda. Å andra sidan söker jag efter vissa uppfattningar och synsätt bland socialsekreterarna som jag inte haft någon förbestämt hypotes om. Kvalitativ metod brukar kopplas samman med induktiv ansats och inte deduktiv. Deduktiv ansats är oftast hypotestestande med hjälp av kvantitativa metoder. På grund av detta pendlar jag mellan både induktiv och deduktiv ansats i den här studien, något som enligt mig kan vara bra eftersom de kompletterar varandra.

4.1 Min forskningsansats och mitt forskningsperspektiv

I forskningsprocessen ägnar man sig åt empiriskt material och datainsamling som antingen genererar, vederlägger eller strukturerar våra teorier och gör det möjligt för en att förstå eller förklara sina observationer (May, 2001, s 44).

Man kan göra det enligt May på två olika sätt. Ett sätt utgår ifrån att vi tecknar en generell bild av samhällslivet för att sedan undersöka en specifik aspekt av det och testa styrkan i våra teorier. Detta sätt brukar kallas deduktion, dvs. teoretiserandet föregår forskningen.

Det andra sättet utgår ifrån att vi undersöker en speciell aspekt av det sociala livet för att sedan härleda våra teorier från forskningsresultaten. Detta kallas induktion, dvs. forskning kommer före teorin (a.a.).

Enligt Alvesson och Sköldberg (2008) utgår induktion från empiri och deduktion från teori (Alvesson och Sköldberg, 2008, s 56).

Deduktion innebär, enligt May, att man förkastar tanken att vi kan producera forskning genom att initialt arbeta teorilöst. Förespråkarna för detta perspektiv försöker förena den empiristiska idén, som säger att det finns ett antal metodregler för vår forskningsverksamhet, med den deduktiva idén, som säger att våra hypoteser eller föreställningar om det sociala livet är "sanna". Dessa två idéer får under forskningsprocessen stöd av det data som samlas in. Enligt May kräver detta att datainsamlingen styrs av teoretiska intressen och inte omvänt (May, 2001, s 46).

Alvesson och Sköldberg anser exempelvis att svagheten med deduktion är en avsaknad av underliggande mönster och tendenser, vilket gör modellen platt, på gränsen till instängande (Alvesson och Sköldberg, 2008, s 54).

Induktion har en lång tradition inom vetenskapsfilosofin. May menar att precis som i empirismen grundar sig induktion på övertygelsen att vi kan utgå från en samling fakta om det sociala livet för att sedan relatera dessa fakta till varandra. Vi når på det sättet fram till våra teorier. May menar att det första steget i denna process har med relationen mellan teori och data att göra, att visa att ”fakta” kan tala för sig själv och att det skiljer sig från forskarens tolkningar (a.a.).

Det som May anser vara tilltalande med deduktionen är att den, till skillnad från induktionen, erkänner att data är ”teoriberoende”. Dessutom stödjer man en socialteori bara i den mån som den bekräftas av empiriska belägg. Därför arbetar man metodologiskt på samma sätt som naturvetenskaperna för att kunna skapa en ”vetenskap om samhället” (May, 2001, s 46).

Alvesson och Sköldberg menar att svagheten med induktion är att den underliggande strukturen eller situationen inte tas med i bilden, utan enbart ett mekaniskt, yttre samband. De anser att metoden destillerar en allmän regel ur en mängd iakttagelser; vad som kommer ut blir då bara ett koncentrat av vad som redan innehålls i iakttagelserna själva (Alvesson och Sköldberg, 2008, s 54).

4.2 Min datainsamlingsmetod

Det finns olika typer av intervjuer inom samhällsforskningen såsom strukturerade intervjuer, semistrukturerade intervjuer, ostrukturerade eller fokuserade intervjuer och gruppintervjuer (May, 2001, s 148-154).

Det empiriska materialet i den här studien har samlats in genom intervjuer. Samtliga intervjuer har genomförts med hjälp av en tematiserad semistrukturerad intervjuguide (se bilaga 1).

Semistrukturerade intervjuer är en mellanform mellan den fokuserade och den strukturerade metoden och använder tekniker från båda dessa intervjuformer. Enligt May (2001) brukar frågorna i semistrukturerade intervjuer vara specificerade, men intervjuaren har betydligt större frihet att fördjupa svaren på ett sätt som kraven på standardisering och jämförbarhet i andra metoder inte tillåter (May, 2001, s 150). Bryman (2012) menar att tematiserad semistrukturerad intervjuguide ger intervjuaren specifika teman som kan underlätta intervjuprocessen. Dessa teman utgår från intervjuarens syfte och forskningsfrågorna i form av öppna frågor som leder till öppenhet för intervjupersonerna att utforma sina svar på ett öppet personligt sätt.

Detta var precis vad jag var ute efter i min studie. Jag ville få fram socialsekreterarnas utförliga och personliga svar på mina frågor för att få en mer nyanserad bild av hur de arbetar med målgruppen.

Ett alternativ till kvalitativa intervjuer kan vara en enkätundersökning. Dock finner jag att min

forskning i sin nuvarande form är för liten för att ”kasta mig in” i en enkätundersökning. Samtidigt skulle en sådan undersökning utesluta möjligheten för intervjupersonerna att ge utförliga, problematiserande svar på ett personligt sätt som jag var ute efter i den här studien.

För att säkerställa kvalitén i min intervjustudie har jag använt mig av Jan Trost (2010) sju delar av intervjuprocessen: tematiseringen, design, intervjun, överför till bearbetningsbar form, bearbetning och analys, resultat och rapportering.

4.3 Studiens urval

Det finns olika slags urval men jag har bestämt mig för strategiskt urval och snöbollsurval (May, 2001, s 121-122).

Min tanke var att jag skulle genomföra intervjuer med socialsekreterare som arbetar med myndighetsutövning och med ungdomar inom Stockholms vilket var ett strategiskt medvetet urval. May förklarar att vid strategiskt urval väljer man ut de som ska ingå i studien utifrån en redan känd egenskap, exempelvis socialsekreterare, politiker osv. Jag tog kontakt med mina intervjupersoner antingen genom mina egna kontakter som tipsade om sina kollegor som arbetar med målgruppen eller genom att jag ringde olika stadsdelar som kopplade mig vidare till någon socialsekreterare i ungdomsgruppen. Detta brukar man kalla för snöbollsurval. May förklarar att den här urvalsmetoden bygger på att man får en första kontakt med en medlem av populationen, vilken sedan leder till att forskaren når andra medlemmar i populationen, i mitt fall socialsekreterare som arbetar med unga lagöverträdare.

Jag skickade ett följebrev via e-post till alla jag tog kontakt med och som var intresserade av att vara med i min studie. I brevet redogjorde jag för min studie och samtliga mål med min uppsats. Som bilaga skickade jag även intervjuguiden och jag redogjorde för eventuella respondenter att intervjuens längd var mellan 35 och 45 minuter.

Stockholms stad består av 14 stadsdelsförvaltningar och slutmålet var att genomföra intervjuer med socialsekreterare från minst fyra olika stadsdelar. Till slut genomförde jag fem intervjuer med fem socialsekreterare som berättade om sina erfarenheter från fyra olika stadsdelar inom Stockholms stad: Bromma (Emma), Skärholmen (Lisa), Enskede-Årsta-Vantör (Moa) och Rinkeby-Kista (Anna och Annika).

Intervjupersonernas namn är ändrade på grund av etiken även om jag inte har frågat personerna om något som är känsligt för dem. Samtliga intervjuer hölls under perioden mars-april 2015. Val av Stockholm stad var ganska självklar för mig eftersom Stockholm är Sveriges huvudstad och till och med den största staden i landet. Enligt BRÅ-rapporten från 2007 är ungdomsbrott vanligast i Stockholms län även om skillnaderna mellan länen inte är så stora.

Jag valde bort Skarpnäcks stadsdelsförvaltning på grund av etiska skäl och studiens validitet och

reliabilitet. Jag arbetade nämligen i den stadsdelsförvaltning som socialsekreterare inom utredningsenheten för barn och ungdom under tiden då intervjuerna genomfördes.

Min tanke var att socialsekreterarna som jag skulle genomföra intervjuer med skiljer sig så gott det går när det gäller etnisk bakgrund, ålder och erfarenhet för att få en mer nyanserad bild i min studie. Jag var medveten om att fem intervjuer inte var särskilt många men jag tänkte ändå försöka göra en variation när det gäller urvalet. Till slut lyckades jag inte riktigt med det jag hade planerat eftersom samtliga intervjupersoner var kvinnor med svensk bakgrund, fast i olika åldrar och med olika arbetslivserfarenhet inom socialtjänsten och myndighetsutövning.

4.4 Genomförande av intervjuerna

Intervjuerna ägde rum antingen på min arbetsplats eller på stadsdelsförvaltning där intervjupersonerna arbetade.

Jag hade inte förväntat mig att det skulle bli svårt att boka intervjuer, men det visade sig vara svårare än jag trott. Detta framförallt på grund av att socialsekreterarna inte haft tid att träffa mig på grund av hög arbetsbelastning.

I min undersökning har jag använt mig av en intervjuguide med olika frågeställningar för att påverka och styra respondenterna så lite som möjligt men att fortfarande hålla dem inom ämnesområdet.

Vidare använde jag mig av röstinspelare på min iPhone och jag förde mina egna anteckningar under intervjuens gång. Det finns flera forskare som anser att även om det är lockande att använda röstinspelning har denna teknik både för- och nackdelar. En fördel med röstinspelning är, enligt May, att det kan utgöra ett bra underlag för tolkningar eftersom intervjuaren kan koncentrera sig på samtalet och iaktta den intervjuades kroppsspråk i stället för att hela tiden behöva föra anteckningar om vad som sägs (May, 2001, s 150). Det som jag trodde att det skulle vara en nackdel med användning av röstinspelare var att det finns en del människor som blir hämmade av ett sådant hjälpmedel. Jag frågade samtliga intervjupersoner om de samtycker till att jag använder röstinspelning under intervjuens gång. Alla intervjupersoner tackade ja till detta.

4.5 Validitet och reliabilitet

Som forskare får man alltid ifrågasätta sina frågeställningar, resultat och tolkningar av det man gör. Detta skapar bra validitet inom studien.

Validitet betyder giltighet medan med reliabilitet menas om studien går att upprepas att få samma resultat varje gång. Eftersom jag använder mig av semistrukturerad tematiserad intervju som metod och mina intervjufrågor utgår ifrån mitt syfte tycker jag att förutsättningarna finns att mäta mina

resultat och på det sättet uppnås validitet.

Enligt Jacobsson (2008) är begreppen validitet och reliabilitet främst förknippade med ett positivistiskt forskningsideal och därför är de inte fruktbara i en kvalitativ studie (Jacobsson, 2008). Hon ger som exempel vissa konkreta tillvägagångssätt såsom att spela in intervjuer, som jag gjorde, för att höja värdet och tillförlitligheten för det insamlade materialet.

Enligt Thorén (2005) är huvudregel i källkritiken att en källa är trovärdigare ju mer samtida den är. Thorén anser vidare att ju mer detaljerad kunskap vi söker, desto viktigare är samtidighetskravet. Orsaken till detta är glömska. Tidssamband är, enligt Thorén, en av de fyra källkritiska principerna (a.a.). På grund av den källkritiska principen har jag transkriberat samtliga intervjuer under samma vecka som jag genomfört dem.

När det gäller kvalitativa semistrukturerade intervjuer var tanken att jag så lite som möjligt skulle styra mina intervjupersoner för att få en realistisk bild över hur socialsekreterare uppfattar sitt arbete med unga lagöverträdare.

4.6 Positivt och negativt med metodval och forskningen samt min relation till ämnet

Enligt teorin är det negativa med mitt metodval att de intervjuade kan bli hämmade på grund av min röstinspelning. Det framstod dock inte som ett problem i min studie. Samtliga socialsekreterare tackade ja till att spelas in och jag fick inte heller någon känsla av att det upplevde det som problematiskt. Jacobsson (2008) menar exempelvis att inspelning av intervjuer kan höja värdet och tillförlitligheten för det insamlade materialet.

Som jag tidigare har nämnt så medför semistrukturerade intervjuer en viss svårighet gällande validitet och reliabilitet. Genom att jag använde mig av en kvalitativ metod är det svårt att veta om resultaten vid en ny undersökning kommer att bli densamma. En ytterligare svaghet kan vara att jag bara genomförde intervjuer med socialsekreterare. Detta skulle kunna upplevas som en begränsad grupp av respondenter.

Det som å andra sidan känns positivt med mitt metodval och mitt val av respondenter är att jag genomfört intervjuer med socialsekreterare som har en viss erfarenhet med målgruppen. Socialsekreterarna svarade omfattande på mina öppna frågor som de tolkade på sitt sätt. Jag kan tänka mig att min arbetslivserfarenhet kan uppfattas både som en fördel och som en nackdel. Detta eftersom jag innan har arbetat med målgruppen inom myndighetsutövning.

Efter socionomexamen arbetade jag med unga lagöverträdare på Stockholms ungdomstjänst och på Skarpnäcks stadsdelsförvaltning. Som socialsekreterare för unga lagöverträdare vid utredningsenheten för barn och ungdom i Skarpnäck mötte jag unga lagöverträdare, både barn och ungdomar, och deras föräldrar dagligen. Man kan säga att jag arbetade både som ”mottagare” och som utredare på utredningsenheten för barn och ungdomar vid Skarpnäcks stadsdelsförvaltning i

Stockholm. Mitt arbete bestod bland annat av att erbjuda familjerna hjälp och stöd och försöka motivera barn och ungdomar att inte begå ytterligare brott. Jag har också arbetat som socialsekreterare på utredningsenheten för barn och ungdomar i Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning.

Idag arbetar jag som familjerättssekreterare på Familjerätt Sydost vid Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning i Stockholm och har inte längre något med målgruppen att göra.

Även om jag arbetat inom detta område är jag framförallt nyfiken på hur de andra socialsekreterarna arbetar med unga lagöverträdare. Min arbetslivserfarenhet med ungdomar som begår brott kan möjligtvis påverka hur jag tänker kring ämnet som kan anses vara något negativt. Å andra sidan anser jag att min erfarenhet gällande målgruppen kan hjälpa mig att genom det här arbetet utvidga mina vyer och få nya perspektiv och slutsatser inom detta kunskapsområde.

4.7 Etiska överväganden

Enligt Vetenskapsrådet (2012) finns det fyra olika individskyddskrav som man bör känna till när man skriver ett vetenskapligt arbete. De fyra kraven är följande: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2012, s 6).

När det gäller informationskravet skall forskaren informera undersökningsdeltagare om deras uppgift i projektet och vilka villkor som gäller för deras deltagande. De skall också upplysas om att deltagandet är frivilligt och om att de har rätt att avbryta sin medverkan när de vill. Informationen skall enligt informationskravet omfatta alla de inslag i den aktuella undersökning som rimligen kan tänkas påverka deras villighet att delta (Vetenskapsrådet, 2012, s 7). Jag har ordentligt informerat mina intervjupersoner om mitt projekt och vad jag tänkte undersöka.

Enligt samtyckeskravet har deltagare i en undersökning rätt att själva bestämma över sin medverkan. De som medverkar i en undersökning skall ha rätt att känna sig självständiga med sina svar, samt veta på vilka villkor de ställer upp på. Deltagarna skall utifrån detta krav kunna avbryta sin medverkan utan att detta medför negativa påföljder för dem (Vetenskapsrådet, 2012, s 9, 10). Jag har frågat om samtycke av alla som har varit delaktiga i min undersökning.

Enligt konfidentialitetskravet skall uppgifter om personer i en undersökning ges med största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta en del av dem. Alla uppgifter om identifierbara personer skall antecknas, lagras och avrapporteras på ett sådant sätt att enskilda människor inte kan identifieras av utomstående (Vetenskapsrådet, 2012, s 12). Som jag har nämnt tidigare har jag ändrat alla namn på mina intervjupersoner.

Nyttjandekravet går ut på att uppgifter som är insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål. Enligt detta krav får uppgifter om enskilda, insamlade för forskningsändamål inte användas eller utlånas för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga

syften (Vetenskapsrådet, 2012, s 14). Information som jag inhämtat för min undersökning skall bara användas i denna studie.

Det som är viktigt att nämna är att jag enbart har frågat intervjupersoner om deras arbetsuppgifter och har undvikit att gå in på saker som kan upplevas privat.

4.8 Analysen av det empiriska materialet

Det första jag gjorde var att börja med transkriberingen av samtliga intervjuer, då det är en långsam process. Jag har försökt att transkribera intervjuer ordagrant, men till slut var jag tvungen att redigera den slutliga texten lite grann för att den skulle bli begripligare för läsaren.

Nästa steg var kodningen av mitt empiriska material.

Aspers (2007) menar att koder är definitioner som forskaren skapar för att strukturera ett material. Enligt Jönsson (2010) är kodning en del av analysen och forskaren sorterar material utifrån begrepp och teorier för att få en struktur. Koder kan helt enkelt bygga på teoretiska utgångspunkter som guidar arbetet. Jönsson menar att i en idealtypisk forskningsprocess vidtar kodningen när data samlats in. Man kan koda materialet ”manuellt” med bokstavsmarkeringar eller med färgöverstrykningspennor (Jönsson, 2010, s 56-59).

Jag har påbörjat kodningen när jag samlat in data dvs. intervjuer med fem socialsekreterare. Jag skrev ut alla intervjuer och valde färgöverstrykningspennor som ett mer praktiskt sätt att koda materialet.

Jag bestämde mig i tidigt skede att jag skulle analysera mina intervjuer enligt olika teman/frågor. I samband med transkriberingen har jag markerat viktiga delar av intervjuer med tre olika färger detta eftersom jag har tre olika teman/frågor.

Eftersom respondenterna pratade också om annat som inte hade något med ämnet att göra visade det sig att den här metoden var ganska bra och effektiv. På det här sättet sållade jag bort det som var oviktigt.

Det som jag märkte av var att även om jag delade upp min intervjuguide i fyra olika teman berättade respondenterna om annat viktigt som egentligen hörde hemma till ett annat tema/annan fråga. Detta kunde ytterligare ha saktat ner min analyseringsprocess, men kodningen och färgöverstrykningspennor var till stor hjälp att motverka detta.

Efter kodningen har jag sökt efter olika mönster inom varje tema/fråga. Eftersom jag var så ”inne” i materialet var det inte så svårt för mig att hitta olika mönster i mitt material. Till slut har jag tolkat mina mönster och knutit an dem till mina teorier och begrepp.

Jag kan säga att det var intressant att jämföra olika svar från mina respondenter, analysera dem och knyta an de svaren till teorierna. Det visade sig att tematiserad intervjuguide med hjälp av kodning var ett smidigt sätt att sortera och analysera mitt material på.

5. Teoretiska utgångspunkter

Jönson (2010) anser att enbart välja ”lämplig” metod och teori/teorier inte är tillräckligt för att man ska lyckas bra med analysen av sitt empiriska material. Enligt honom, krävs det även att den valda metoden och teorin används på rätt sätt.

Jag har resonerat ganska likt Jönson kring den frågan. Därför har jag funderat en hel del gällande val av mina teorier. Det finns många teorier som kunde varit lämpligare för min uppsats men jag har valt ett antal teorier som jag anser vara mest intressanta. De teorier som jag tänker använda mig av i den här uppsatsen är maktperspektiv, pastoralmakt, stämplingsteori och social kontroll - framförallt formell social kontroll. Dessa teorier tänker jag anknyta till empowerment så att man får en helhetsbild av hur myndighetsutövning kan ge en omvänd bild och uppfattas annorlunda även om socialsekreterarnas tanke är att hjälpa och stödja sina klienter. Mina forskningsfrågor har självklart styrt val av mina teorier.

Empowerment har jag valt i tidigt skede eftersom jag är intresserad av empowermentbegreppet och hur man som socialsekreterare tänker kring sitt eget förändringsarbete gentemot målgruppen samt hur man arbetar med motivation och empowerment.

Mitt intresse för empowerment kommer från kursen som jag läst på avancerad nivå och som heter socialt arbete som mobilisering och entreprenörskap. Empowerment är ett positivt och populärt begrepp men är också något diffust. Därför var det en stor utmaning för mig att arbeta med empowermentbegreppet och sätta det i kontext som har med socialt arbete och unga lagöverträdare att göra. Begreppet har översatts och tolkats på olika sätt och jag har min tolkning av begreppet. Att empowermentbegreppet är diffust gör att man har mer frihet att tolka begreppet på sitt sätt men det kan samtidigt vara en begränsning.

Makt, pastoralmakt och social kontroll är välkända begrepp inom samhällsvetenskap och socialt arbete men kan också vara problematiska att arbeta med. Många forskare har arbetat med dessa begrepp och satt de i olika kontexter. Meningen med dessa teorier var att jag får svar på frågan hur socialsekreterare arbetar med målgruppen och hur de använder sin makt som myndighetsperson med sin kontakt med unga lagöverträdare.

Jag är medveten om att det inte finns några ”perfekta” teorier och att det är mycket upp till en själv som forskare hur man arbetar med dem och knyter an dem till sina forskningsfrågor.

Till slut tycker jag att även om det finns andra lämpliga teorier har jag lyckats med de teorier jag valt för att få svar på mina forskningsfrågor.

5.1 Empowerment

Empowerment är ett vitt begrepp inom samhällsvetenskap och på grund av detta har jag bestämt

mig att analysera det mer noga i det här avsnittet.

Askheim och Starrin (2007) beskriver i sin bok Empowerment att empowermentbegreppet introducerades i USA för några decennier sedan men att det ännu inte fått någon bra svensk översättning. De anser att begreppet har blivit mer och mer populärt, trots att det är ganska diffust. Anledningen till empowermentens popularitet är enligt Askheim och Starrin ganska enkel. Begreppet empowerment innehåller tre viktiga företeelser som uppfattas som positiva: ordet *power* som betyder både styrka, makt och kraft. De tre orden vädjar till människors innersta önskningar för att vi människor vill känna oss starka och kraftfulla och vi vill ha makt och kontroll över våra liv. Enligt dessa två forskare för också termen empowerment tankarna till företeelser och egenskaper som t.ex. självförtroende, socialt stöd, stolthet, delaktighet, egenkontroll, kompetens, medborgarskap, självstyrelse, samarbete och deltagande (Askheim & Starrin, 2007, s 9).

Enligt Askheim och Starrin började termen användas i vetenskapliga litteraturen på allvar i slutet på 1970-talet och då i samband med diskussioner om lokal utveckling, lokal självstyrelse, aktivism och social mobilisering. Det finns således en stark koppling mellan empowerment som begrepp och idé och den sociala aktivistideologi och de sociala proteströrelser som under parollen ”Power to the People” växte fram i USA under slutet av 1960-talet och i början av 1970-talet. Detta gäller likaså idéer om hjälp till självhjälp som lanserades under 1970-talet (Askheim & Starrin, 2007, s 10).

Med tiden har empowerment dock blivit ett slagord för att nå vitt skilda syften. Det används exempelvis både av politiker och personalen i den människobehandlande sektorn som t.ex. socialarbetare, läkare, sjuksköterskor och sjukgymnaster. Begreppet med andra ord vädjar till alla som inom den offentliga eller privata sektorn på olika sätt arbetar med människor som i stor del utgörs av kvinnor ur medelklassen (a.a.).

Askheim och Starrin menar att det finns flera anledningar till varför empowerment blivit så intressant för personal i den hjälpande sektorn. Empowermentbegreppet betonar enligt dessa två forskare vikten av att stödja personer som befinner sig i en utsatt situation. Det rymmer föreställningar om vad ett sådant förhållningssätt kan handla om, både när det gäller att hjälpa en individ i en akut situation och när det gäller att t.ex. främja hälsa och välbefinnande på längre sikt (a.a.).

Empowermentbegreppet betonar också vikten att betrakta människor som aktörer som själva kan vara en resurs för självhjälp (Askheim & Starrin, 2007, s 11). Solomon (1976) håller med om detta och menar att empowerment sker då människor får hjälp att se sig själva som möjliggörare som kan hitta lösningar på sina problem (Solomon, 1976).

Payne (2002) anser att empowerment har som syfte att hjälpa klienterna att få makten över beslut och handlingar som rör deras eget liv. Detta kan uppnås enligt Payne genom att minska följderna av

sociala eller personliga hinder mot att utöva denna makt, genom att stärka självförtroendet och den egna förmågan att använda makten och genom att flytta över makten från omgivningen till klienterna (Payne, 2002, s 353).

Utredningsarbete hos socialtjänsten är en process och det är viktigt att klienter blir delaktiga i utredningar som rör dem. Utredningar kring unga lagöverträdare skiljer sig i princip inte från utredningar som rör andra barn och unga. Skillnaden är att de flesta unga lagöverträdare som hamnar på socialtjänsten blir dömda för ett brott och får en eller flera påföljder under eller efter utredningstiden. Socialtjänstens bedömning av vilken insats ungdomen är i behov av kan vara väsentlig i tingsrätten/domstolen eftersom själva insatsen kan bli en påföljd som ungdomen blir dömd till. Därför är det särskilt viktigt att socialtjänsten arbetar med empowerment och motivation så att ungdomen samtycker frivilligt till en insats som känns lämplig för honom/henne. På detta sätt blir det lättare för ungdomen att genomföra påföljden och få en insats som han/hon är i behov av. Detta är en idealisk bild hur det kan gå till men verkligheten kan se annorlunda ut.

Jan Fook (2002) ger exempelvis kritik mot empowerment och menar att empowerment kan vara stigmatiserande. Enligt Fook kan det som är empowerment för en person vara disempowerment för en annan. Hon anser också att modernistiskt empowerment ger lite möjlighet till personliga val (Fook, 2002). Disempowerment kan ske när unga lagöverträdare blir tvingade att tacka ja till någon insats för att sedan blir dömda till den insats som påföljd.

Kerstin Svensson är medförfattare av boken Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete tillsammans med Eva Johnsson och Leili Laanemets. Boken har i fokus socialarbetarnas handlingsutrymme i olika sammanhang. Detta handlingsutrymme ger, enligt mig, socialarbetaren möjlighet att arbeta med empowerment. Svensson (2008) tar upp makt som ett viktigt begrepp gällande relationen socialarbetare – klient. Hon anser att människor interagerar utifrån roller, man har en viss roll i en viss relation. Inom socialt arbete interagerar socialarbetare med sina kollegor, arbetsledare och med sina klienter. Denna interaktion är enligt Svensson reglerad utifrån de roller som sammanhanget har givit dem, de kategorier som de tillhör, och socialarbetarrollen innebär också rätten att kategorisera klienterna och bedöma dem utifrån interaktionen (Svensson, 2008).

Carl Rogers (1977) tycker exempelvis att socialarbetarnas förhållningssätt gentemot klienterna ska vara icke-styrande och icke-dömande. Det är viktigt att det i socialarbetarnas förhållningssätt ingår ”aktivt lyssnande”, ”verklig empati” och ”äkta vänskap”. Rogers tycker att det läggs större vikt på ”här och nu” än på den historia som ligger bakom klienternas problem. Han ser klienterna som unika varelser och alla ska behandlas som individer. Rogers menar också att socialarbetare borde försöka få människor att använda sig av den ”personliga makten” som alla besitter för att uppnå sina mål (Rogers, 1977, Payne, 2002, s 245). Rogers menar med andra ord också att

empowerment är en viktig del av klientarbetet.

Som vi nämnt ovan kan empowerment uppfattas på olika sätt. Att socialsekreteraren ger stöd och hjälp kan uppfattas helt annorlunda från klientens sida och kan skapa disempowerment och till och med pastoralmakt, ett begrepp som jag tänker förklara lite senare.

5.2 Social kontroll och stämplingsteori

Social kontroll är ett viktigt fenomen i dagens samhälle, särskild när man tänker på brottslighet och förebyggande arbete.

Sarnecki (1981) menar att om ett brott kommer att bli begånget eller inte beror också på om det finns andra människor i närheten och hur de i så fall reagerar (Sarnecki, 1981, s 212). Enligt Sarnecki förutsätter den sociala kontrollen att människor i ett samhälle omfattar vissa gemensamma normer och att de ser till att dessa normer också följs av andra. Han tycker att i dagens samhälle kan vi utgå ifrån att de flesta människor värdesätter laglydnad och anser att det är fel att begå brott (a.a.).

Sarnecki delar upp social kontroll i den formella sociala kontrollen, som utövas av de myndigheter som har till uppgift att se till att visa normer följs, och den informella sociala kontrollen, som utövas av ”vanliga människor” på ett mer eller mindre uttalat sätt (a.a.).

Han menar vidare att det finns ett stort antal myndigheter som har till uppgift att kontrollera att de normer som uttrycks i lagar och förordningar följs. Vid sidan av rättsväsendets myndigheter som polisen, åklagarmyndigheten och domstolarna finns en mängd andra som exempelvis Transportstyrelsen, Socialstyrelsen med flera statliga landstingskommunala och kommunala organ. Sarnecki berättar att var och en av dessa organ har till uppgift att övervaka laglydnaden inom sitt eget ansvarsområde, medan rättsväsendet kan sägas ha ett överordnat ansvar och griper in då det föreligger en misstanke om brott (a.a.).

I min uppsats kommer den formella sociala kontrollen att stå i fokus då socialtjänsten är en myndighet som utövar myndighetsutövning gentemot unga lagöverträdare.

Ohlsson och Swärd (1994) beskriver att staten har vidtagit sanktioner mot lagbrott, utfärdat förbud, tagit hand om tiggande barn osv sedan lång tid tillbaka. De menar att mer systematiska social- och fritidspolitiska åtgärder som syftar till att förebygga problem är av senare datum och de fokuserar framförallt på 1900-talsåtgärderna (Ohlsson och Swärd, 1994, s 61). Ohlsson och Swärd sammanfattar de åtgärder som samhället vidtagit för att förebygga, förhindra eller lösa ungdomsproblem med följande modell: *socialisation – integration – kontroll – disciplinering/reformering*. Samtliga fyra begrepp kommer jag att använda i min analys.

Med socialisation menas enligt Ohlsson och Swärd (1994) den process varigenom den unge internaliserar samhällets regler och normer. Författarna förklarar vidare att socialisationens syfte är

att få den unge att anamma samhällets spelregler och göra honom till en fungerande samhällsmedlem. Enligt Ohlsson och Swärd (1994) utövas *den primära socialisationen* av kärnfamiljen och *sekundär- eller institutionsocialisationen* av samhälleliga institutioner så som daghem, skola eller kamratgrupper (Ohlsson och Swärd, 1994, s 62).

Med *integration* menas den process genom vilken individen finner en plats i samhället och anpassar sig till skola, arbete, äktenskap osv. Ohlsson och Swärd (1994) nämner som motsatsen att ungdomar ställs utanför samhället. Författarna menar att integrationsbegreppet är dubbeltydigt. De menar att samtidigt som staten vidtar åtgärder för att integrera ungdomar i samhället kan åtgärderna också vara ett uttryck för segregation då samhället tenderar att segregera ungdomarna till en särskild ”ungdomsarbetsmarknad”. På det arbetsmarknadspolitiska området har staten sedan 1930-talet exempelvis anordnat särskilda beredskapsarbeten för unga arbetslösa och på början av 1980-talet introducerades de s.k. ungdomslagen. På senare tid har praktikplatser ställts till förfogande till ungdomar i syfte att undvika de problem och skadeverkningar som arbetslöshet kan leda till. Författarna tar också upp fritidsområdet där samhället erbjudit ungdomar alternativ genom föreningsstöd, fritidsgårdar m.m. för att undvika att de unga skall bli sysslösa och destruktiva på sin fritid (Ohlsson och Swärd, s 63).

Med *kontroll* menas statens ambitioner att övervaka och kontrollera ungdomar och deras liv och sysslor. Polisens inriktning med patrullering i ungdomsmiljöer, förstärkningen av socialtjänstens fältverksamhet för kontroll av de yngre på fritiden är ett exempel på detta. Ohlsson och Swärd (1994) menar att uppfostringsarbetet på ungdomsgårdarna har blivit en slags kontroll över de ungas fritidsliv. De menar att kontrollen inte bara har omfattat ungdomarnas rörelser i det fysiska rummet utan också i deras åsikter, tankar och värderingar (a.a.).

Med *disciplinering/reformering* menas individinriktade åtgärder mot enskilda ungdomar som gjort sig skyldiga till normbrott eller som bedöms vara i riskzonen för en negativ utveckling. Det kan gälla hjälp och stöd, olika tvångsåtgärder, institutionsplaceringar m.m. (a.a.).

Författarna beskriver två principer som varit aktuella när det gäller behandling av avvikare. Den första heter inkludering då samhället genom fostran, samtal och kontroll försökt på ett bättre sätt att integrera ungdomar i lokalsamhället, samt exkludering, då samhället avskilt de unga och placerat dem på institution eller i fosterhem (a.a.).

Att vissa ungdomar kan stämplas som kriminella är tyvärr inte så ovanligt. Det kan bero på vad de har för bakgrund, var de bor någonstans, vilka kläder de har på sig, med vilka ungdomar de umgås med osv. Stämplingsteorin är ett välkänt begrepp inom samhällsvetenskap. Bergström (2009) menar att stämplingsteorin har haft förespråkare både i Sverige och i USA (Bergström, 2009, s 55). Han menar att den kort uttryckt säger att etiketten ”kriminell” är självuppfyllande - att individens

självbild förändras och att hans sociala möjligheter krymps (a.a.).

Mats Hilte (1996) skriver om Tannenbaums (1973) tankegångar som menar att samhällets definition av brottslingen som ond i slutändan leder till att den utpekade övertar den definitionen av sig själv och att personen blir det han beskrivs att vara som (Hilte, 1996, s 115).

Ejrnæs och Kristiansen (2004) menar att inom stämplingsteorin uppfattas sociala problem som en etikett som med framgång ”häftas vid” en person som därigenom stämplas som en avvikare. Då kan man konstatera att det är frågan om etikettering av en person. De anser att stämplingsperspektivet uppmärksammar hur människor (omgivningen) definierar personer och processer som avvikande. Fokus förflyttas från den ”avvikande personens” egenskaper som personlighet, social bakgrund osv till de omgivande människors behandling av eller reaktioner av personen (Ejrnæs och Kristiansen, 2002, s 79, 80).

5.3 Maktperspektiv, pastoralmakt och anknytning till empowerment

Enligt Margaretha Järvinen (2002) handlar socialt arbete inte bara om hjälp, stöd eller neutral handläggning, utan också om kontroll och makt. Detta kan särskilt uttrycka sig inom socialt arbete och inte minst när man arbetar med ”kriminella ungdomar”.

Järvinen menar att mötet mellan klient och system är ett möte mellan två mycket ojämlika parter. Den ena parten, socialarbetaren, arbetar med systemet och dess regler, rutiner och resurser i ryggen medan den andra parten, klienten, är objekt för dessa regler och rutiner. Järvinen menar vidare att socialarbetarna är, utifrån detta perspektiv, representanter för välfärdsstaten medan klienterna är mottagare av statliga och kommunala hjälp-, stöd- och kontrollåtgärder (Järvinen, 2002, s 253). Järvinen anser att socialarbetarna i allmänhet inte betraktar sig själva som en maktfull kategori i samhället. De flesta anser att de inte har den makt och det inflytande de borde ha. Socialarbetarna är verksamma i ”hjälpens universum” där ren maktutövning är illa sedd och där ett ihärdigt och engagerat arbete utförs ”för klienternas bästa” (a.a.).

Järvinen (2002) tar också upp Foucaults (1983) begrepp pastoralmakt som hänvisar till den gammalkristna traditionen där kyrkan/kyrkoherden hade en mycket omfattande makt över menigheten. Maktutövningens mål var enligt Foucault att säkra de rätttroendes frälsning i livet efter detta, något som krävde en närmast total kontroll av menigheten och varje enskild individ i menigheten. För att uppfylla sin frälsningsfunktion behövde kyrkan information om individens innersta, om ”själens hemligheter” hela jordelivet igenom. Pastoralmakten utövades emellertid inte bara som kontroll utan den handlade först och främst om att hjälpa individen. Foucault förklarar att i det moderna samhället ser pastoralmakt annorlunda ut. Ordet frälsning har fått en ny innebörd som idag betyder hälsa, välmående, livskvalitet, trygghet och säkerhet. Idag är det inte längre kyrkans folk de typiska utövarna av pastoralmakt utan det är läkare, sjuksköterskor, domare, poliser,

psykologer och socialarbetare. Pastoralmakten har å andra sidan fasthållit sin ursprungliga funktion, dels att kontrollera/hjälpa befolkningen, dels att kontrollera/hjälpa individen.

Enligt Foucault (1983) bygger pastoralmakt som alltid på en mycket närgående analys och utforskning av individen, med särskilt fokus på individens problem, svårigheter och tillkortakommanden (a.a.).

Järvinen (2002) förklarar ändå att pastoralmakt framträder som en positiv och produktiv makt. På grund av detta är därför mycket svårt för individen att försvara sig emot (a.a.).

Enligt Tengqvist (2007) finns det olika sätt att använda makt. Hon ger som exempel flera olika studier där makt är centralt i empowermentbegreppet. Tengqvist förklarar att några tycker att empowerment inte har något med makt att göra och ser makt som något med negativa företecken. Andra ser empowerment som ett annat sätt att använda makt på än det ofta görs idag (Tengqvist, 2007, s 87). Tengqvist förklarar vidare att när makt används som systematisk, begränsar och minskar marginaliserade gruppers värde och handlingsutrymme, medverkar det till att koncentrera makten till de som redan är mäktiga. Det sättet att använda makt på kallas ibland makt över och är en del av ett hierarkiskt nollsummespel, där ökning i makt hos en part innebär minskad makt hos en annan. Här används makt till att rangordna och skilja på människor som mer eller mindre värda, beroende på exempelvis kön, ålder, etnicitet, klass och sexuell identitet. Enligt Walker (2002) får denna rangordning också konsekvenser för de olika gruppernas handlingsutrymme och vilka skyldigheter och rättigheter de har (Walker, 2002).

6. Presentation av empiri

I det här avsnittet ska jag presentera empiri dvs. resultat av intervjuerna som jag har gjort med socialsekreterare inom Stockholms stad. Samtliga intervjuer har genomförts med hjälp av en tematiserad intervjuguide (se bilaga 1).

Min presentation av empiri är uppdelad i fyra olika teman:

1. Socialt arbete med unga lagöverträdare – motiv, metoder och möjligheter/begränsningar
2. Konstruktionen av unga lagöverträdare
3. Socialtjänstens insatser, möjligheter och begränsningar
4. Socialtjänstens makt och unga lagöverträdare

6.1 Tema 1: Socialt arbete med unga lagöverträdare – motiv, metoder och möjligheter/begränsningar

Samtliga socialsekreterare utreder ungdomens och familjens behov av stöd eller insatser från socialtjänsten. De behoven socialsekreterarna tittar på ser olika ut från klient till klient beroende på hur problematiken ser ut och vilken form av kriminalitet det handlar om.

Socialsekreterare Emma från Brommas stadsdelsförvaltning berättar följande:

Det är ganska individuellt beroende på hur problematiken ser ut. Det kan handla om lättare form av kriminalitet som exempelvis snatteri men också om tyngre kriminalitet. Det handlar också om barn och ungdomar som bor i familjer med komplex familjeproblematik. Målsättningen är alltid att stödja, hjälpa och försöka med insatser som leder till någon förändring.

Socialsekreterare Anna från Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning resonerar lite annorlunda, möjligtvis på grund av att hon arbetar med unga lagöverträdare på mottagningsgruppen:

När jag tänker på min erfarenhet med unga lagöverträdare kan jag säga att jag jobbade framförallt med yttrande som socialsekreterare på mottagningsgruppen men också med alla möjliga polisanmälningar. Jag jobbade dessutom med utredningar som socialsekreterare på ungdomsgruppen. När det gäller polisanmälningar jobbade jag med allt från snatterier till grova brott som exempelvis våldtäkt och då med målgruppen från 13 till 18 år. Målet med mitt arbete är att göra någon förändring och att bryta ett kriminellt beteende om det behövs. Det första vi gör är att vi utreder behov av hjälp och stöd. Samtidigt erbjuder vi hjälp och stöd och vi försöker att förebygga och följa upp eventuella insatser.

Vissa socialsekreterare betonar också vikten av att få ungdomar ur kriminalitet och att de förhindrar att ungdomar faller i ny kriminalitet. Socialsekreterare säger bland annat att ”målet är att

det ska sluta inkomma polisanmälningar till socialtjänsten” och att ”barn och ungdomar ska sluta utsätta sig för fara”.

När det gäller motiv som styr socialsekreterarnas arbete har två av dem svarat ganska lika. Dessa två socialsekreterare säger att motiv som styr deras arbete är att utreda ungdomens behov av skydd och stöd men också att de som socialsekreterare erbjuder till ungdomen och familjen hjälp och stöd från socialtjänsten.

Lisa från Skärholmens stadsdelsförvaltning berättar å andra sidan att det är lagstiftning som styr hennes arbete. Hon säger följande:

Tyvär styr lagstiftningen idag. Det fanns tider när lagstiftningen inte sett ut som den gör idag. Då menar jag att insatsen ska vara proportionell med brottet och brottets art. Det är något som jag inte riktigt är överens med. Det är så att brottet styr lite grann hur jag ska tänka men jag måste tänka framförallt på behoven. Ibland stämmer det inte överens med åklagarens och polisens synpunkter men jag kan inte hitta på insatser för att det ska stämma överens med rättsväsendet. Då överlämnar jag det som jag tycker till tingsrätten/domstolen som i efterhand fattar beslut så att det stämmer överens med brottet.

Moa, socialsekreterare på Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning berättar att motiv som styr hennes arbete är att hon brinner för målgruppen och att hon vill åstadkomma en förändring hos ungdomen:

Jag älskar mitt jobb och brinner för målgruppen. Det är en otroligt spännande målgrupp och det finns mycket kraft hos dem. Det är viktigt att vägleda dem så att det de gör inte blir destruktivt för dem. Jag tänker hjälpa ungdomar så att de hittar det som motiverar dem och driver dem till att de utvecklas positivt. Mitt motiv är att åstadkomma en förändring och detta är något som driver mig som socialsekreterare. Det som är så spännande för mig är att hitta olika vägar att nå ungdomar så att det sker någon förändring. På det sättet utvecklas också jag som socialsekreterare. Det är en utmanande grupp som inte alltid vill ha hjälp och detta triggas mig som socialsekreterare.

När det gäller metoder berättar samtliga socialsekreterare att de arbetar enligt BBiC (Barns behov i centrum) när det gäller barn och ungdomar under 18 år och att samtliga utredningar skrivs utifrån BBiC. En erfaren socialsekreterare är kritisk gällande BBiC och säger att hon inte tycker att BBiC är en metod utan en mall hur man skriver utredningar. Enligt henne har BBiC förstört och förlamat både nya och gamla socialarbetare så att de slutar prata om metoder.

När det gäller andra metoder riktade gentemot målgruppen använder sig de flesta socialsekreterare av ADAD (Adolescent Drug Abuse Diagnosis) och SAVRY (Structured Assessment of Violence Risk in Youth). Några av dem använder sig av MI (Motiverande samtal)

och Signs of safety.

Moa, socialsekreterare på Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning berättar att hon använder MI som är enligt henne en viktig metod för ungdomar som inte är motiverade till någon förändring. Hon har också läst steg 1 utbildning i KBT (kognitiv beteendeterapi) så hon försöker använda det så gott det går. Hon använder sig också mycket av socialekologisk teori och teorier som ligger bakom MST (Multisystemisk terapi) för att försöka förstå ungdomar på ett bättre sätt. Hon säger följande:

Jag använder också MI som är en viktig metod för ungdomar som inte är motiverade till någon förändring. Jag har dessutom läst steg 1 utbildning i KBT så jag försöker använda det så gott det går. Jag använder mig också mycket av socialekologisk teori och teorier som ligger bakom MST för att försöka förstå ungdomar på ett bättre sätt.

Lisa från Skärholmens stadsdelsförvaltning är socialsekreteraren med mest erfarenhet av mina intervjupersoner. Hon berättar att hon tycker om SAVRY eftersom ”den är manuellt baserad men också bygger på forskning”. Hon använder exempelvis inte ADAD då hon tycker att den fyller en funktion hos nya socialsekreterare att de samlar in så mycket information som möjligt som inte leder till något förändringsarbete.

Socialsekreterare nämner resursbrist som begränsning, att man som socialsekreterare är tidspressad och att de inte har den tid som de ville ha för sina klienter. Socialsekreteraren Lisa från Skärholmens stadsdelsförvaltning tar upp tid som en begränsning i sitt arbete, framförallt när det gäller yttrande:

Jag har mycket möjligheter som socialarbetare. Begränsningen är tiden som alltid. Jag tänker framförallt på yttrande. Nu ligger det på polisen att skicka begäran om yttrande till socialtjänsten och man har två veckor på sig att träffa sin klient och skriva ett yttrande. Det kan vara en helt okänd klient för mig och då måste jag samla in information, utreda, föreslå eventuella insatser och åstadkomma någon förändring. Jag tycker inte om det. Det var mycket bättre innan när åklagare skickade begäran om yttrande till oss. Då samarbetade man med åklagare på ett annat sätt och vi kunde förutse efter en polisanmälan om det ska komma in begäran om yttrande eller inte. Nu hänger det inte ihop längre. Polisen kan inte så mycket om yttranden och de håller på med omorganisation. Utvecklingen går tyvärr mot att allt går väldigt sakta.

Tre socialsekreterare nämner också insatser som finns att erbjuda till klienter i deras stadsdelar som eventuell begränsning då det inte finns alla insatser som man skulle vilja bevilja. Socialsekreterarna säger att de också måste tänka på ekonomi när man beviljar en insats.

De menar att möjligheterna finns i det att man arbetar med unga som har en förändringspotential

och som inte är vanebrottslingar. En socialsekreterare nämner också resursstarka familjer som en positiv faktor och att det finns mycket kunskap gällande målgruppen på hennes arbetsplats, särskilt när hon och kollegorna i ungdomsgruppen blev utbildade i SAVRY.

6.2 Tema 2: Konstruktionen av unga lagöverträdare

Socialsekreterarna delar unga lagöverträdare i två olika grupper. Den ena gruppen gäller ”vanliga” ungdomar som begår ringa brott, exempelvis snatterier och ringa narkotikabrott, medan den andra gruppen gäller ungdomar som begår grövre brott, har komplex familjesituation och kanske till och med historik inom socialtjänsten.

Det som är gemensamt i alla stadsdelar är att finns områden som är tyngre belastade än andra och att från sådana ”tyngre” områden kommer många ärenden till socialtjänsten.

När det gäller ungdomarnas bakgrund ser det blandat ut när det gäller målgruppen. I Rinkeby-Kista och Skärholmen är det en större andel ungdomar med utländsk bakgrund som blir misstänka för brott. När det gäller kön är det fler pojkar än flickor.

Det som kännetecknar ungdomar i dessa två stadsdelar är att det är ”väldigt lokalt” och att ungdomar begår brott tillsammans, på hemmaplan och i närområdet. Socialsekreterarna berättar att de mest vanliga brotten är tillgrepp av fortskaffningsmedel (moped), olovlig körning, mycket våldsbrott (misshandel), även en hel del sexuella övergrepp och andra grövre brott. Det som också kännetecknar unga lagöverträdare i dessa två stadsdelar är enligt socialsekreterarna återkommande ungdomar och att det finns många ungdomar som redan är aktuella på stadsdelen som blir misstänkta för nya brott.

Skillnaden mellan dessa två stadsdelar är att det i Rinkeby-Kista inte förekommer gängrelaterade brott som det gör i Skärholmen och i Enskede-Årsta-Vantör.

Ungdomar från dessa utsatta områden uppvisar ”hat” mot den formella sociala kontrollen, framförallt polisen och rättsväsendet. Socialsekreterare Annika från Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning berättar följande om den problematiken:

Det som jag upplever som särskilt problematiskt är att de som jag arbetar med hatar polisen och hela rättsväsendet. De säger inte så mycket i polisförhör, de kan vara ganska otrevliga mot poliser och de erkänner aldrig något brott. Rinkeby är det mest belastade av området i vår stadsdel. Det är också vanligt att sådana ungdomar har ganska komplex familjesituation och är trångbodda, deras familjer har ekonomiska problem, föräldrarna saknar arbete och har många barn. De flesta har utländsk bakgrund. Jag har jobbat hittills mest med familjer från Rinkeby. Det hände en hel del för några år sedan i Husby men vi fick inte så många ärenden, framförallt på grund av att det var svårt att identifiera de som gjort det och att de som hämtades av polisen var över 20 år.

Det som socialsekreteraren Annika berättar kring familjer i Rinkeby kan anses som en trovärdig uppgift eftersom hon har arbetat i flera år inom samma stadsdelsförvaltning med särskild inriktning mot Rinkeby.

Hennes kollega Anna från samma stadsdelsförvaltning säger följande:

Jag tycker att det kan vara svårt att motivera till en förändring. Många ungdomar begår flera brott även om de får en påföljd. Detta avskräcker inte dem. Det är svårt att komma till rätta även om de får insatser från socialtjänsten. Detta är särskilt problematiskt. Man har inte tilltro till något annat liv och det är svårt att göra någon förändring. Man kan inte förändra hela samhällsstrukturen i exempelvis Husby, vissa ungdomar väljer en bana eftersom det är lätt.

Socialsekreteraren Moa från Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning berättar att ”det finns mycket problem inom stadsdelen med organiserad kriminalitet där det finns tydliga hierarkier”. Hon menar att stadsdelen är ”extremt belastad” när det gäller kriminalitet och att inom stadsdelen förekommer ”all slags kriminalitet”.

Socialsekreterarna tycker att det är svårt att motivera ungdomar till en förändring och att det är svårt att komma till rätta även om de får insatser från socialtjänsten.

Det som socialsekreterarna anser som särskilt problematiskt med målgruppen är svår familjesituation, funktionsnedsättningar både hos ungdomar och hos föräldrar (nedsättning kan bestå av en eller flera neuropsykiatriska diagnoser), trauma hos föräldrar, fattigdom och utländsk bakgrund.

Emma, socialsekreterare från Brommas stadsdelsförvaltning konstaterar att alla i den ”tyngre gruppen ungdomar” hade någon form av skolproblematik. Hon säger följande:

Som jag nämnt tidigare var den ena gruppen mycket mer problematisk än den andra. Detta gäller gruppen ungdomar som kommer från tung belastade familjer med resurssvaga föräldrar som har historik inom socialtjänsten. Det hände ofta att syskonen också var aktuella på socialtjänsten men hos en annan handläggare i barngruppen. Några av dem var mycket brottsaktiva och hade till och med någon eller några neuropsykiatriska diagnoser. De saknade ofta stöd hemifrån och hade stora skolproblem. Jag kan säga att alla i den gruppen hade någon form av skolproblematik som exempelvis hög frånvaro, problem med lärare, dåliga betyg osv.

Hennes erfarna kollega Lisa från Skärholmens stadsdelsförvaltning säger följande på frågan vad som särskilt är problematiskt med målgruppen:

De är så att de inte tror att de har någon framtid. Jag träffar ungdomar som inte lämnar sitt område.

De använder inte SL-kort utan de går och då kommer man inte långt. Man kan säga att det är väldigt lokalt i vår stadsdel. Sedan finns det motkrafter som fritidsgårdar men sådana ungdomar inte är välkomna dit eftersom de är för kriminella. Det känns lite som ”laglöst land” och vi springer efter. Vårberg och Bredäng har alltid varit svåra områden men nuförtiden är Vårberg det värsta området. Där bor ungdomar med hårt arbetande föräldrar som ofta inte pratar svenska, ungdomarna lever i ett parallellt universum, de behärskar språket och lever sitt liv.

Tung familjesituation och social utsatthet är två gemensamma nämnare när det gäller orsaker som ligger bakom lagöverträdelsen. Två socialsekreterare nämner icke fungerande skolgång som en av orsakerna som kan ligga bakom lagöverträdelsen. En socialsekreterare berättar att ”det är väldigt sällan att skolan fungerar för dessa ungdomar och skolan är en nyckelfaktor för en välfungerande ungdom” medan den andra konstaterar att ”det är vanligt hos ungdomar som kanske begår grövre brott att de har problematisk skolgång dvs. skolgång som inte fungerat under en längre period”.

Moa från Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning berättar om vikten av att det finns något annat som kan erbjudas till ungdomar som är skoltrötta som exempelvis praktik eftersom ”de kan dras till något annat som är mer attraktivt, exempelvis kriminalitet”.

En annan socialsekreterare lyfter fram problematiken där ”vissa ungdomar blir gripna på grund av hur de ser ut och vilka kläder de har på sig”. Hon säger att ”ungdomarna påtalade själva att de blivit utsatta för diskriminering och att de blev förföljda av polisen”.

Hennes kollega uppger bland annat att ”det handlar mycket om strukturell nivå, att man bor i ett utsatt område och att det inte är så svårt att hamna snett när man är ute och umgås med andra ungdomar från området”.

När det gäller frågan om lösningar gällande unga lagöverträdare har socialsekreterarna svarat olika. Socialsekreterarna vill ha bättre samverkan mellan socialtjänsten och skolan, samt ett mer effektivt samarbete mellan socialtjänsten och polisen.

En socialsekreterare menar att ”det skulle behövas mer förebyggande arbete, kanske fler fältarbetare och fler vuxna ute i samhället”. En annan socialsekreterare tycker att poliser behöver bli ännu synligare i området och att det måste jobba mycket mer ute i samhället och ”förändra befolkningens inställning till polisen”.

Socialsekreterare Emma från Brommas stadsdelsförvaltning berättar följande:

När det gäller gruppen som är tung belastad och har svår familjesituation tycker jag att man måste börja tidigt med insatser och att man måste fokusera mycket mer på skolan. Jag kommer ihåg en av mina klienter som var 15 år och inte kunde klockan. Socialtjänsten måste satsa mer på skolan och samverka med skolan, att ungdomens sysselsättning fungerar och att vi förmedlar hopp. Det är också

viktigt att skolan tar sitt ansvar och ser till att utreda elever som har svårigheter. Det är mycket viktigt att skolan upptäcker det i god tid och sätter in rätt stöd i skolan.

Socialsekreteraren Lisa som arbetar på Skärholmens stadsdelsförvaltning berättar att hon skulle vilja inrätta ungdomsdomstolar och på det sättet förbättra samarbete mellan polisen, socialtjänsten och rättsväsendet. Hon menar att samhället måste skapa någonting så att det blir en snabb respons. Lisa anser att handling och konsekvens går ihop hos ungdomar och att problemet ligger i att allt går väldigt sakta idag.

En annan socialsekreterare anser att insatsen SIG är rätt riktning gällande kriminella ungdomar och att SIG ”borde vara ett permanent verksamhet i alla stadsdelar”. Hon menar att det är lönsamt på längre sikt att socialtjänsten samverkar med polisen och andra aktörer kring ungdomen.

Det som är en gemensam nämnare hos samtliga socialsekreterare är att de alltid vill erbjuda stöd, att socialtjänsten ”måste börja arbeta med ungdomarna individuellt och hjälpa dem med deras egna svårigheter, problem och behov”, och att det behövs ”fler aktiviteter för unga och fler *light* insatser som inte behöver vara så stora och så ingripande”.

En socialsekreterare nämner att socialtjänsten informerar om sitt arbete ”så att folk inte tror att vi omhändertar barn utan att vi också erbjuder hjälp och stöd”.

Socialsekreteraren Moa från Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning säger bland annat att socialtjänsten har ett ansvar att se till att involvera andra delar av samhället som kan hjälpa familjen. Moa anser att socialtjänsten måste våga hänga kvar även om det går bra för ungdomen, eftersom det kanske är först senare när utmaningen kommer. Hon tycker att det är en brist idag att socialtjänsten släpper taget för tidigt om ungdomarna.

6.3 Tema 3: Socialtjänstens insatser, möjligheter och begränsningar

Insatserna ser mer eller mindre likadana ut i samtliga av de fyra stadsdelarna. Socialsekreterarna använder insatser som familjebehandling (olika former som intensiv familjebehandling, MST finns exempelvis i Rinkeby-Kista), ungdomsbehandlare (heter ungdomspedagoger i Rinkeby-Kista), kvalificerad kontaktperson, SKKP (särskilt kvalificerad kontaktperson) genom Stockholms Ungdomstjänst (i Skärholmen använder de sig av sina egna SKKP genom Resursenheten), SIG (sociala insatsgrupper) och Maria Ungdom som arbetar med ungdomar som har problem med alkohol och/eller narkotika. På stadsdelar och genom Stockholms Ungdomstjänst använder man sig av två påverkansprogram - rePulse (att ungdomar lär sig hantera sina impulser på ett konstruktivt sätt) och Vägvalet, ett program riktat till ungdomar som har kriminella tankemönster och kriminell livsstil (finns inte på alla stadsdelar men kan vara en del av SKKP genom Stockholms Ungdomstjänst).

Socialekreterare Anna och Annika från Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning berättar om deras mest vanliga insats riktade mot unga lagöverträdare - ungdomspedagoger.

På stadsdelen finns tre ungdomspedagoger på familjeteamet på vår öppenvård som tar hand om ungdomar som är i behov av stöd. Ungdomspedagoger arbetar också som hemma-hosare och kan följa ungdomen till skolan om det behövs. Denna insats är tidsbegränsad till visst antal timmar i veckan utifrån vad ungdomen behöver för stöd.

Socialekreterarna berättar att de också köper in insatser, framförallt placeringar som jourhem och familjehem. Enligt dem köps andra insatser sällan. De använder också ibland HVB-hem (hem för vård och boende).

Socialekreteraren Lisa från Skärholmens stadsdelsförvaltning berättar om insatsen intensiv familjestödare genom deras Resursenhet:

Familjestödare jobbar snabbt som är väldigt bra och kan hjälpa till familjen med olika grejer. Vi har många föräldrar som är häktade och där kommer de också in. De kan också fixa exempelvis ett nätverksmöte väldigt snabbt. På det sättet slipper man byråkrati och kan jobba med familjerna på en gång. Jag tycker att i den här stadsdelen kan man verkligen jobba för sina klienter.

Samtliga socialekreterare berättar att de hjälper målgruppen genom motivationsarbete och insatser.

En socialekreterare tycker att socialekreterarna hjälper ungdomar genom att de ger information i samband med yttrandet. Hon anser att yttrande är ett bra forum att samtala med ungdomar om deras problem och i samband med detta pratar hon med ungdomar om eventuella insatser.

Fast socialekreterarna berättar mycket om motivation, stöd, förändring och insatser glömmar de ändå inte att nämna att de har makt genom att de måste skicka yttrande till polisen/åklagaren även om ungdomarna inte deltar i ett samtal på socialtjänsten i samband med yttrandet. En socialekreterare säger bland annat att ett av hennes mål är att ungdomarna inte ska bli misstänkta för nya brott.

Moa, socialekreterare på Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning berättar att när hon träffar sina klienter är de kanske inte själva motiverade till en förändring. Hon berättar att när det gäller ungdomar som har mer problem med brottslighet är det mycket viktigt att jobba motiverande:

När man träffar unga lagöverträdare är de kanske inte själva motiverade till en förändring. När jag träffar någon ungdom som kommer hit på grund av ringa brott som exempelvis ringa narkotikabrott är det viktigt att jag berättar vad som händer om man inte slutar med det här beteendet. Då är det vår roll att ta det på ganska stort allvar och att reagera rätt mycket, rätt tidigt. Det är viktigt att vi visar

att det som hänt inte är okej och att det är viktigt att nå en förändring här och nu. Vi kan faktiskt göra rätt mycket i tidigt skede. När det gäller ungdomar som har mer problem med brottslighet är det mycket viktigt att jobba motiverande och få de reflektera kring vad de har gjort, vad de gör och vad detta kan leda till. Det är viktigt att vi visar respekt och möter dem var de är.

Socialsekreteraren Emma från Brommas stadsdelsförvaltning tycker likadant och anser att socialsekreterarens största uppgift gällande den här målgruppen är att förmedla hopp om att något annat är möjligt och att det finns något annat alternativ, särskilt när det gäller ”den tunga gruppen”.

Fyra socialsekreterare tycker att det sker någon förändring när ungdomen påbörjar kontakt med socialtjänsten. Det var endast en socialsekreterare som tycker att ibland sker någon förändring och ibland inte. Socialsekreterare berättar att något slags förändring sker mest med gruppen ungdomar som hamnar på socialtjänsten på grund av engångs brottslighet.

De flesta socialsekreterare säger att det är viktigt för dem att se sina klienter som unika individer. När det gäller den gruppen är det viktigt enligt vissa socialsekreterare att man tar det på största allvar och att någon förändring sker på plats dvs. ”här och nu”. Då arbetar socialsekreterare mycket med motivation eftersom deras mål är att ungdomarna inte blir misstänkta för nya brott. Socialsekreteraren Moa från Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning menar att utifrån hennes erfarenhet händer det någonting direkt med vissa ungdomar under samtalet hos socialtjänsten. Hon säger att den gruppen ungdomar förstår att de har mycket att förlora och att de känner av konsekvenserna. Moa tar som exempel ungdomar som kommer första gången till socialtjänsten på grund av ringa narkotikabrott. Hon berättar följande:

När jag tänker på de som kommer till socialtjänsten på grund av engångs brottslighet händer det någonting direkt. De förstår att de har mycket att förlora och de känner av konsekvenserna. Jag tänker exempelvis på ringa narkotikabrott där ungdomar har polisförhör på plats för att sedan komma till socialtjänsten på grund av yttrande där vi berättar att de ska påbörja kontakt med Maria Ungdom och om de ansöker till körkortstillstånd måste de komma hit igen. Man kan faktiskt se en förändring på en gång under samtalet på socialtjänsten. Det är viktigt att vi är utbildade i att samtala med ungdomar och fånga upp ungdomen i stunden under sådana samtal.

Socialsekreterarna berättar att de ger information till ungdomar och föräldrarna gällande vad som sker om man är straffmyndig (15 år) och blir dömd för ett brott. En socialsekreterare berättar bland annat att för ungdomar som tillhör ”den lättare gruppen” och har fungerande skolgång, bra familjeförhållanden och resursstarka föräldrar kan det som hänt vara en varningsklocka.

6.4 Tema 4: Socialtjänstens makt och unga lagöverträdare

Det som socialsekreterare upplever som lättast är när ungdomar blir misstänkta för ringa brott. Familjen kommer då till socialtjänsten och pratar av sig och efter samtalet sker det någon förändring. Socialsekreterare uppskattar också mycket engagerade föräldrar och ungdomar som vill prata, som är hjälpsökande och de som tackar ja till ungdomstjänst och socialtjänstens insatser. En socialsekreterare anser att ovannämnda familjer oftast har kontakt med socialtjänsten under en period, de samarbetar och efter detta kommer de aldrig tillbaka.

Det som socialsekreterarna upplever som det svåraste är att jobba med föräldrar som är ”ansvarsfria” och föräldrar som befinner sig i en utsatt position i Sverige och ställer krav på sina ungdomar som de tagit med sig från sina hemländer. Socialsekreterare Lisa från Skärholmens stadsdelsförvaltning anser att sådana regler inte fungerar i Sverige, vilket är ett problem. Hon menar att om inte ungdomar har stöd hemifrån spelar det ingen roll hur mycket socialtjänsten jobbar med dem.

Det som flera socialsekreterare upplever som svårast är tidsbristen att skriva ett yttrande och motivera ungdomar till någon förändring under den korta tiden. Socialsekreteraren Moa från Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning tycker att det är det svåraste att hitta motivation hos ungdomar som inte alls är motiverade till någon förändring. Hon menar att det finns en del ungdomar som har kriminell livsstil och får belöningar, pengar och status på grund av det de gör. Enligt henne är det en utmaning att motivera sådana ungdomar över tid men att man måste fortsätta jobba med dem och inte ge upp.

Det som är intressant att nämna är att en socialsekreterare tycker att det svåraste är när det försiggår kriminella handlingar som ungdomar är inblandade i och som socialtjänsten anar, men inte kan bevisa.

Socialsekreteraren Annika från Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning säger att det hon upplever som svårast, är när återkommande ungdomar fortsätter begå brott och att påföljder som de redan blivit dömda till inte gjorde någon skillnad:

Det svåraste är med återkommande ungdomar som fortsätter begå brott. Då inkommer det begäran om yttrande och socialtjänsten ska föreslå insatser. Problemet är att de redan har blivit dömda till ungdomstjänst, SKKP eller något annat och misskötte sina påföljder. En del sådana ungdomar har vi redan omhändertagit och då blir de dömda till fortsatt vård som inte känns som ett riktigt straff. Men det finns också en hel del sådana ungdomar som inte blir omhändertagna som fortsätter begå brott och de är mycket svåra, tycker jag. De flesta är lite äldre och är exempelvis 17 år.

Socialsekreteraren Anna från Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning tycker att det skulle kännas

bättre som socialtjänsten kunde tvinga föräldrar till vissa insatser och berättar följande:

Det skulle kännas bättre om socialtjänsten kunde tvinga föräldrarna att tacka ja till insatser som de verkligen är i behov med som exempelvis KOMET men det är inte så i dagsläget. Det är viktigt att föräldrarna ser sin egen del i det hela utan att de skyller på de andra och hittar förklaringar varför deras ungdomar gör som de gör.

En socialsekreterare säger bland annat vad hon upplever som både lätt och svårt, är samverkan med andra instanser, exempelvis polisen, eftersom ”man kommer från olika myndigheter och man har olika perspektiv och synsätt”.

Socialsekreterarna tycker inte riktigt att de har den makt de borde ha. De flesta säger att de har makt, men bara ”till en viss gräns”, medan en socialsekreterare tycker att man som socialsekreterare känner mycket makt när man omhändertar ett barn eller en ungdom.

Det som socialsekreterarna kommer överens om gäller yttranden och att genom dessa yttranden kan de påverka vilken påföljd ungdomar får. En socialsekreterare menar att ”hennes personliga uppfattning vad som en ungdom behöver ger henne både ansvar och makt”.

En annan socialsekreterare säger att utifrån hennes perspektiv har hon inte den makt hon behöver, men utifrån ungdomens och familjens perspektiv tycker hon att hon har mycket makt.

Socialsekreterarna vill förändra både hur socialtjänsten och hur rättsväsendet arbetar med målgruppen idag.

Den första gruppen menar att det skulle behövas mer förebyggande arbete inom socialtjänsten, framförallt fältare och att föräldrarna ska vara med när fältarna är ute på kvällarna i området. En socialsekreterare i den gruppen anser att socialtjänsten inte räcker till och att samarbete med andra aktörer är nödvändigt. Hon menar att det skulle kännas bättre om socialtjänsten kunde tvinga föräldrarna att tacka ja till insatser som de verkligen är i behov av men att det inte är så i dagsläget. Socialsekreteraren Moa från Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning vill också gärna förändra socialtjänstens organisation kring unga lagöverträdare så att från den första kontakten med klienten är de fler på plats som jobbar med den här problematiken. Hon tycker att det finns mycket att göra kring samverkan.

Moa berättar vidare att hon skulle vilja ha mer resurser för ungdomar avseende sysselsättning och praktik. Hon menar att hon vill utveckla processen när ungdomar kommer hem från en placering som också kan vara en påföljd. Enligt henne är det viktigt att ungdomen får en chans efter en placering, något som de inte får idag. Hon säger att vi som socialsekreterare måste också hitta vägar att motivera ungdomar på ett bra sätt och att vi utvecklas och utbildas i samtalsteknik och behöver

få den tiden vi behöver för att samtala med ungdomar. Hon poängterar också att det är viktigt att vi möter ungdomarna i de miljöer där de känner sig bekväma i.

Socialsekreteraren Annika från Rinkeby-Kista tillhör den andra gruppen och hon vill förändra hur rättsväsendet arbetar med målgruppen idag. Hon berättar följande:

Jag skulle vilja ändra på hur man dömer ungdomar. Dels vad vi har för påföljder dels hur verkningfulla våra påföljder är. Jag är egentligen inte en förespråkare för strängare påföljder men det blir konstigt om någon döms för ganska grov brottslighet och att det känns som om det inte blir någon påföljd alls. Jag tycker också att det är konstigt att ungdomar kan bli dömda till skadestånd och solidariskt skadestånd. Det skapar bara enorma skulder för ungdomar. Men allt detta är inte någonting som man som socialsekreterare kan påverka själv utan detta är redan förbestämt på en annan nivå.

Socialsekreteraren Lisa från Skärholmens stadsdelsförvaltning uttrycker att hon skulle vilja att det upprättas ungdomsdomstolar och ett lokalt nätverk som ska jobba med målgruppen. Hon menar att förr i tiden fanns det en åklagare som samlade ihop allt och att det var bra. Enligt henne är det inte så idag, vilket gör det allt mer komplicerat.

7. Analys av mitt intervjumaterial

I det här avsnittet tänker jag analysera det empiriska material som jag har samlat in med hjälp av intervjuer. Det insamlade materialet analyseras med hjälp av empowerment, social kontroll (formell social kontroll), Ohlsson och Swärds modell inom social kontroll, socialisation – integration – kontroll – disciplinering/reformering samt stämplingsteori, maktperspektiv och pastoralmakt. Tematiseringen har styrts av de frågor som styr datainsamlingen och vad som finns i mitt empiriska material.

Min analys kommer att utgå ifrån tre teman/frågor:

1. Vilka mål, motiv och metoder har socialsekreterare i sitt arbete med unga lagöverträdare?
2. Hur konstrueras unga lagöverträdare och deras kriminella handlingar?
3. Hur förstår socialsekreterarna det egna förändringsarbetet, dess möjligheter och begränsningar?

7.1 Tema 1: Vilka mål, motiv och metoder har socialsekreterare i sitt arbete med unga lagöverträdare?

Socialsekreterarna inom barn och ungdom arbetar framför allt med myndighetsutövning, oavsett om de arbetar inom utrednings- eller mottagningsenheten/gruppen. Samtliga socialsekreterare utreder ungdomens och familjens behov av stöd och insatser från socialtjänsten. De behov som socialsekreterarna tittar på ser olika ut från klient till klient beroende på hur problematiken ser ut och vilken form av kriminalitet det handlar om.

Vissa socialsekreterare betonar också vikten av att få ungdomar ur kriminalitet och att de förhindrar/förebygger att ungdomar faller tillbaka i ny kriminalitet. Socialsekreterare säger dessutom att ”målet är att det ska sluta inkomma polisanmälningar till socialtjänsten” och att ”barn och ungdomar ska sluta utsätta sig för fara”. En socialsekreterare säger bland annat att hennes mål med arbete är att ”bryta ett kriminellt beteende hos ungdomen om det behövs”.

Det som framkommer utifrån socialsekreterarnas svar är att myndighetsutövning och makt blandas ihop med motivation, hjälp och stöd samt insatser från socialtjänsten utan att socialsekreterarna varken märker av det eller reflekterat kring det. Detsamma gäller motiv som styr socialsekreterarna i deras arbete såsom att utreda ungdomens behov av hjälp och stöd, men också att de kan erbjuda ungdomen och familjen hjälp och stöd. Frågan är varför det är så.

Ett svar på den frågan finns möjligtvis i lagstiftningen som enligt en socialsekreterare styr socialtjänstens arbete med unga lagöverträdare. Hon menar att enligt lagstiftning ska ”insatsen vara proportionell med brottet och brottets art” något som hon inte riktigt är överens med, eftersom hon som socialsekreterare utreder behoven hos ungdomar och familjen. Ibland stämmer inte heller

socialtjänstens insatser med åklagarens och polisens synpunkter. Polisen, rättsväsendet och socialtjänsten tillhör den formella sociala kontrollen dvs. myndigheter som har till uppgift att kontrollera att de normer som uttrycks i lagar och förordningar följs. Problemet uppstår när myndigheter tycker annorlunda och när en myndighet, i det här faller socialtjänsten, har för uppgift att erbjuda hjälp och stöd och samtidigt ha en kontrollerande funktion. Jag har nämnt innan påföljder ungdomstjänst och ungdomsvård som enligt lagen socialtjänsten ansvarar för. Polisen och rättsväsendet har helt enkelt inte ”det utförande ansvaret” gällande unga lagöverträdare så som socialtjänsten har. Socialtjänstens uppdrag är dessutom att göra uppföljningar och att ha kontroll kring insatser/påföljder de föreslagit.

Förändring är också något viktigt som socialsekreterare vill åstadkomma i sitt arbete med unga lagöverträdare.

Moa, som jobbar som socialsekreterare på Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning berättar att det är motiv som styr hennes arbete och att hon brinner för målgruppen och att hon också vill åstadkomma en förändring hos ungdomarna. Orden som hon använder för att beskriva unga lagöverträdare är ”spännande” och att ”det finns mycket kraft hos dem. Hon berättar vidare om hjälp och förändring hos klienten – att hon försöker hitta något som motiverar ungdomar och driver dem till att utvecklas positivt. Enligt mig är hennes reflektion ganska viktigt eftersom Askheim och Starrin (2007) menar att empowermentbegreppet också betonar vikten att betrakta människor som aktörer som själva kan vara en resurs för självhjälp. I det här fallet är socialsekreteraren den som försöker hitta någonting hos ungdomar som motiverar och driver dem att utvecklas positivt.

Det är intressant att nämna att samma socialsekreterare tycker att MI är en viktig metod för ungdomar som inte är motiverade till någon förändring. Att socialsekreteraren är utbildad i KBT och MST kan möjligtvis ”färga” hennes åsikt i den här frågan. De andra socialsekreterarna har exempelvis inte steg 1 utbildning.

Samtliga socialsekreterare arbetar enligt BBiC när det gäller barn och ungdomar under 18 år och samtliga utredningar skrivs utifrån BBiC. När det gäller metoder riktade gentemot målgruppen använder sig socialsekreterare av en rad olika metoder. Förutom MI, som jag nämnt innan, använder sig socialsekreterare av ADAD, SAVRY och Signs of safety. Socialsekreterarna resonerar mer eller mindre positivt gällande metoder de använder och som är riktade gentemot unga lagöverträdare.

Som jag konstaterat innan så nämner de flesta socialsekreterare *förändring* som ett viktigt ord i sammanhanget. Socialsekreterarna menar att möjligheterna finns i det att man arbetar med unga som har en förändringspotential och som inte är vanebrottslingar. En socialsekreterare nämner också resursstarka familjer som en positiv faktor och att det finns mycket kunskap gällande

målgruppen på hennes arbetsplats, särskilt när hon och kollegorna i ungdomsgruppen blev utbildade i SAVRY.

Tre socialsekreterare nämner att de insatser som finns att erbjuda till klienter i deras stadsdelar är begränsade, då det inte finns alla insatser som man skulle vilja bevilja. Ekonomi och budget spelar också en stor roll för socialtjänsten idag. Socialsekreterarna uppger också att de måste tänka på ekonomi när man beviljar en insats.

7.2 Tema 2: Hur konstruerar unga lagöverträdare och deras kriminella handlingar?

Det har framkommit att socialsekreterarna delar unga lagöverträdare i två olika grupper. Den ena gruppen omfattar ”vanliga” ungdomar som begår ringa brott, exempelvis snatterier och ringa narkotikabrott, medan den andra gruppen omfattar ungdomar som begår grövre brott, har komplex familjesituation och kanske till och med historik inom socialtjänsten. Detsamma gäller områden där ungdomarna och familjerna bor i. Det finns områden som är tyngre belastade än andra och från sådana ”tyngre” områden kommer många ärenden in till socialtjänsten. Några exempel på ”tyngre” områden är Rinkeby som tillhör Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning och Bredäng och Vårberg som tillhör Skärholmens stadsdelsförvaltning.

Lupita Svenssons avhandling från 2006 tar upp problematiken med ungdomar och familjer som har historik inom socialtjänsten. Hon menar bland annat att socialtjänstens hantering av unga lagöverträdare visar att socialtjänsten får en slags kontrollfunktion gällande dem som de redan har kännedom om, kanske sedan flera generationer tillbaka. Enligt Svensson blir socialtjänstens omvårdnad av dem som redan är kända för socialtjänsten en form av särbehandling som utan avsikt kan bli diskriminerande.

Att socialsekreterare lägger ned mycket mer arbete på ungdomar från den ”tyngre målgruppen” och deras familjer, som till och med kan ha historik inom socialtjänsten, kommer att belysas och analyseras längre fram i studien.

Ungdomarnas bakgrund ser också olika ut när det gäller den målgruppen. Enligt socialsekreterarna är pojkar överrepresenterade.

I stadsdelsförvaltningarna Rinkeby-Kista och Skärholmen är det en större andel ungdomar med utländsk bakgrund som blir misstänkta för brott. Det är inte så konstigt eftersom att i båda av stadsdelarna representeras befolkningen av människor med utländsk bakgrund.

Det som kännetecknar ungdomar i dessa två stadsdelar är att det är ”väldigt lokalt” och att ungdomar begår brott tillsammans, på hemmaplan och i närområdet. En till gemensam närmare är, enligt socialsekreterarna, en hög förekomst av återkommande ungdomar och ungdomar som redan är aktuella på utredningsenheten och som under utredningstiden blir misstänkta för nya brott.

Den stora skillnaden mellan dessa två stadsdelar är att det i Rinkeby-Kista inte förekommer gängrelaterade brott, vilket det gör i Skärholmen och i Enskede-Årsta-Vantör.

Ungdomar från sådana utsatta områden uppvisar ”hat” mot den formella sociala kontrollen, framförallt polisen och rättsväsendet.

Det som också är oroväckande enligt en socialsekreterare är om sådana problematiska ungdomar får en påföljd, på grund av brottslighet, så avskräcker inte påföljden dem. Detta visar tydligt ungdomarnas motstånd mot den formella sociala kontrollen.

Min fråga är varför det är så? Varför hatar ungdomar polisen och hela rättsväsendet? Ett svar på den frågan kan vara, enligt en socialsekreterare, att ”sådana ungdomar saknar tilltro till ett annat liv och att vissa ungdomar väljer en kriminell bana eftersom det är lätt”.

I uppsatsens inledning (se avsnitt 1.1, bakgrund) har jag tagit som exempel händelser som ägde rum i 2012 och 2013 i Tensta respektive Husby. Båda områden kännetecknas av befolkning med utländsk bakgrund och områdena är ”kända” i Stockholm för ungdomsbrottslighet och kriminalitet. Tensta tillhör Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning, stadsdelen som inte tas upp i den här uppsatsen, och ligger bredvid Rinkeby medan Husby tillhör Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning. Det som händer kan möjligtvis förklaras med en reaktion på rådande förhållanden i samhället och missnöje. Båda områdena kännetecknas också av arbetslöshet och fattigdom. Ungdomskriminalitet skulle vara en för enkel förklaring på det som händer, särskilt med tanke på hur socialsekreterarna från Rinkeby-Kista beskriver unga lagöverträdare i den stadsdelen och deras problematik.

En annan förklaring till varför ungdomar har en så dålig inställning till den formella sociala kontrollen är stämplingsrelaterade problem, att ungdomarna själva blir stämplade som kriminella. En av socialsekreterarna har berättat att vissa ungdomar inte känner sig välkomna till fritidsgårdar eftersom de är stämplade som kriminella.

En annan socialsekreterare lyfter också fram stämplingsproblematiken och berättar att ”vissa ungdomar blir gripna på grund av hur de ser ut och vilka kläder de har på sig” och att ”ungdomarna påtalat själva att de blivit utsatta för diskriminering och att de blivit förföljda av polisen”. Hennes kollega uppger bland annat att ”det handlar mycket om strukturell nivå, att man bor i ett utsatt område och att det inte är så svårt att hamna snett när man är ute och umgås med andra ungdomar från området”.

I Stigdotter Ekbergs avhandling från 2010 så kan vi läsa om i ungdomarnas berättelser att de kan ha stött på extrema varianter av attityder i de möten de haft med samhällets representanter. Ett minskat förtroende för samhällets representanter och myndigheter vittnar flera berättelser om. Ungdomar berättar att de känner sig dömda på förhand och att de inte upplever sig lika inför lagen. Ejrnæs och Kristiansen (2002) anser att stämplingsperspektivet uppmärksammar hur människor (omgivningen) definierar personer och processer som avvikande. De menar att fokus förflyttas från

den ”avvikande personens” egenskaper som personlighet, social bakgrund osv till de omgivande människors behandling av eller från reaktioner av personen.

Vänner är väldigt viktiga för ungdomar och kan påverka ungdomar både positivt och negativt. Vissa ungdomar blir påverkade av kriminella kamratgrupper eller ”gänget”. En socialsekreterare säger bland annat att det finns exempel där ”gänget ställer upp som en familj eller där ungdomar blir tvingade och hotade av andra, äldre ungdomar att begå brott”.

Socialsekreterarna tycker också att det är svårt att motivera vissa ungdomar till en förändring och att det är svårt att komma till rätta även om de får insatser från socialtjänsten.

Det som socialsekreterarna anser som särskilt problematiskt med målgruppen är bland annat svår familjesituation, funktionsnedsättningar både hos ungdomar och hos föräldrar (nedsättning kan bestå av en eller flera neuropsykiatriska diagnoser), trauma hos föräldrar, fattigdom och utländsk bakgrund.

Det som kom fram i den här studien är att det finns flera viktiga områden som socialsekreterare anser vara relevanta gällande unga lagöverträdare.

Det första viktiga området gäller ungdomarnas familj och *familjens integration i det svenska samhället*. Detta gäller framförallt familjer med utländsk bakgrund.

Föräldrar med utländsk bakgrund har svårigheter enligt intervjupersonerna framförallt inom *integrationsområdet*. Med integration menar jag att socialsekreterare säger att ”det påverkar också om föräldrarna mår psykiskt dåligt och hur bra de är integrerade i Sverige” och att ”föräldrarna ofta inte behärskar svenska och även om ungdomarna kan språket gör de som de vill, de väljer en kriminell bana och på grund av detta ställs de utanför samhället”. Det som är viktigt att påpeka är att socialsekreterarna endast berättar om problem med invandrarfamiljer från Mellanöstern och Afrika, kulturer som skiljer sig ganska mycket från den svenska. Socialsekreterarna från Skärholmen och Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning har gett som exempel ungdomar och familjer från Irak och Somalia.

Ohlsson och Swärd (1994) tar som exempel socialisation som en del av social kontroll som en process varigenom den unge internaliserar samhällets regler och normer. De förklarar att socialisationens syfte är att få den unge att anamma samhällets spelregler och göra honom till en fungerande samhällsmedlem. Enligt Ohlsson och Swärd utövas den primära socialisationen av kärnfamiljen och sekundär- eller institutionsocialisationen av samhällliga institutioner, så som daghem, skola eller kamratgrupper.

Det som jag nämnt innan är ett exempel på misslyckande inom den primära socialisationen dvs. kärnfamiljen. En förklaring till detta kanske kan ges från uttalanden från tre av de intervjuade socialsekreterarna. De berättar om ungdomar med ”ganska komplex familjesituation, att familjerna

är trångbodda och har

ekonomiska problem, att föräldrarna saknar arbete och har många barn”. Det berättar också om ”tung belastade familjer med resurssvaga föräldrar som har historik inom socialtjänsten” samt att ”ungdomar saknar stöd hemifrån”.

En socialsekreterare berättar om vikten av det finns något annat som kan erbjudas till ungdomar som är skoltrötta, exempelvis praktik, eftersom ”de kan dras till något annat som är mer attraktivt, exempelvis kriminalitet”.

Ohlsson och Swärd (1994) menar att integrationsbegreppet kan vara dubbeltydigt. De anser att samtidigt som staten vidtar åtgärder för att integrera ungdomar i samhället kan åtgärderna också vara ett uttryck för segregation då samhället tenderar att segregera ungdomarna till en särskild ”ungdomsarbetsmarknad”. Ohlsson och Swärd uttrycker att det på senare tid har ställts praktikplatser till förfogande till ungdomar i syfte att undvika de problem och skadeverkningar som arbetslöshet, i det här fallet icke fungerande skolgång och skoltrötthet, kan leda till.

En socialsekreterare berättar bland annat att för ungdomar som tillhör ”den lättare gruppen” och har fungerande skolgång, bra familjeförhållanden och resursstarka föräldrar kan det som hänt vara en varningsklocka. Socialsekreteraren uppskattar också mycket engagerade föräldrar och ungdomar som vill prata, som är hjälpsökande och de som tackar ja till ungdomstjänst och socialtjänstens insatser. En socialsekreterare anser att ovannämnda familjer oftast har kontakt med socialtjänsten under en period, de samarbetar och efter detta kommer de aldrig tillbaka. Allt detta säger att ”den lättare gruppen” i vilken tillhör ungdomar som är första gångs brottslingar är ett exempel på unga lagöverträdare där både den primära (kärnfamiljen) och den sekundära socialisationen (skolan) fungerar.

När det gäller den andra, återkommande gruppen av ungdomar som ”kanske till och med har en kriminell livsstil” kan man konstatera att det är en svårare grupp där både den primära- och den sekundära socialisationen inte fungerar dvs. där både föräldrarnas föräldraförmåga och deras integration i det svenska samhället brister. Det gäller ”ansvarsfria” föräldrar som befinner sig i en utsatt position i Sverige och ”ställer krav på sina ungdomar som de tagit med sig från sina hemländer”. En socialsekreterare säger bland annat att det handlar mycket om att lägga ansvar tillbaka till föräldrarna. En annan socialsekreterare anser att sådana regler inte fungerar i Sverige, vilket är ett problem.

Ett annat problem med den här målgruppen är, enligt en socialsekreterare, att ungdomarna som är under 15 år är medvetna om att de kan fortsätta begå brott eftersom de inte är straffmyndiga. Socialsekreteraren konstaterar att om ungdomar inte har stöd hemifrån spelar det ingen roll hur mycket socialtjänsten jobbar med ungdomar.

Frågan är om socialtjänsten kan hjälpa föräldrar som har problem med integrationen och det

svenska språket. Socialsekreterarna har inte resonerat kring frågan om vem som borde hjälpa familjerna kring språk- och integrationsfrågan men samtliga socialsekreterare har berättat om kopplingen mellan unga lagöverträdare med utländsk bakgrund och deras familjer.

Det andra viktiga området gäller ungdomarnas *skolgång*.

Socialsekreterarna nämner icke fungerande skolgång som en av orsakerna som kan ligga bakom lagöverträdelsen. Skolan fungerar väldigt sällan för dessa ungdomar och skolan är dessutom en nyckelfaktor för en välfungerande ungdom. Sarnecki och Estrada (2006) konstaterar att i Sverige, precis som i andra länder, finns det ett starkt samband mellan beteende i skolan och kriminalitet, samt andra former av avvikande beteende, både i tonåren och i vuxen ålder.

En av de intervjuade konstaterar att alla i den ”tyngre” gruppen ungdomar hade någon form av skolproblematik medan de andra konstaterar att ”det är vanligt hos ungdomar som kanske begår grövre brott att de har problematisk skolgång dvs. skolgång som inte fungerat under en längre period”.

Det som också har kommit fram är att stöd från familjen spelar en stor roll, särskilt för den ”tyngre” gruppen ungdomar. Ungdomar som tillhör den gruppen kommer från tungt belastade familjer med resurssvaga föräldrar som har historik inom socialtjänsten. Problemet är att de ofta saknar stöd hemifrån och har stora skolproblem.

Detta förknippar jag med Cohens (1955) tankegångar som förklarar att arbetsklassungdomar saknar de medel och möjligheter som medelklassen har för att kunna realisera sådana mål som exempelvis utbildning och karriär. Cohen menar att ur det spänningsförhållandet växer den kriminella subkulturen fram som en försvarsreaktion på kollektiv lösning av det gemensamma problemet. På det sättet får ungdomarna från arbetsklassen en chans att hävda sig gentemot medelklassungdomen och återuppta sin självkänsla.

Allt ovannämnda visar ett misslyckande av sekundär- eller institutionsocialisationen där skolan inte fungera, särskilt för den ”tyngre” gruppen ungdomar. Frågan är hur man hjälper sådana utsatta ungdomar med kriminellt beteende och skolproblem? Socialsekreteraren Moa från Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning berättar om vikten av att det finns något annat som kan erbjudas till ungdomar som är skoltrötta som exempelvis praktik, eftersom ”de kan dras till något annat som är mer attraktivt, exempelvis kriminalitet”.

Min slutsats kring den här frågan är att det är mycket viktigt att det finns ett gott samarbete mellan den primära- och den sekundära socialisationen dvs. kärnfamiljen och skolan om det ska fungera bättre för en ungdom. Skolan brukar skicka anmälningar till socialtjänsten gällande ungdomar som befinner sig i riskzon och har skolproblem. På grund av detta är socialtjänsten ofta den som ”medlar” mellan skolan och familjen och försöker upprätthålla ett bättre samarbete mellan dem.

Socialtjänst, polisen och rättsväsendet dvs. den formella sociala kontrollen spelar en huvudroll gällande unga lagöverträdare i dagens samhälle. De intervjuade socialsekreterarna vill ha bättre samverkan mellan socialtjänsten och skolan, samt ett mer effektivt samarbete mellan socialtjänsten och polisen.

En av socialsekreterarna menar bland annat att ”det skulle behövas mer förebyggande arbete, kanske fler ute på fältet och fler vuxna ute i samhället” medan den andra socialsekreteraren tycker att polisen behöver bli ännu synligare i området och att de måste jobba mycket mer ute i samhället och ”förändra befolkningens inställning till polisen”.

Socialsekreterarnas tankar kring polisen och fältarbetare tyder på kontroll och statens ambitioner att övervaka och kontrollera ungdomar och deras liv och sysslor. Ohlsson och Swärd (1994) menar att polisens inriktning med patrullering i ungdomsmiljöer, förstärkningen av socialtjänstens fältverksamhet för kontroll av de yngre på fritiden är exempel på kontroll. Enligt dem har uppfostringsarbetet på ungdomsgårdarna blivit ett slags kontroll över de ungas fritidsliv. De menar att kontrollen inte bara har omfattats av ungdomarnas rörelser i det fysiska rummet utan också i deras åsikter, tankar och värderingar.

En annan socialsekreterare anser att insatsen SIG är rätt bana gällande kriminella ungdomar och att SIG ”borde vara ett permanent verksamhet i alla stadsdelar”. Hon menar att det är lönsamt på längre sikt att socialtjänsten samverkar med polisen och andra aktörer kring ungdomar. SIG har mycket med disciplinering/reformering att göra eftersom den insatsen är ett samarbetsforum mellan socialtjänsten och polisen kring en kriminell ungdom. Ohlsson och Swärd (1994) menar att disciplinering/reformering är individinriktade åtgärder mot enskilda ungdomar som gjort sig skyldiga till normbrott eller som bedöms vara i riskzon för en negativ utveckling. Det kan gälla hjälp och stöd, olika tvångsåtgärder, institutionsplaceringar m.m. SIG som insats kan också vara en del av inkludering som är en av två principerna som Ohlsson och Swärd nämner när det gäller behandling av avvikare när samhället genom fostran, samtal och kontroll försöker på ett bättre sätt att integrera ungdomar i lokalsamhället.

Fast socialsekreterarna lyfter fram argument som berör motivation, stöd, förändring och insatser glömmer de ändå inte att nämna att de har makt genom att de måste skicka yttrande till polisen/åklagaren även om ungdomarna inte deltar i ett samtal på socialtjänsten i samband med yttrandet. En av socialsekreterarna säger bland annat att hennes mål är att ungdomarna inte blir misstänkta för nya brott.

Makt och den formella sociala kontrollen utövas, enligt Sarnecki (1981), av de myndigheter som har till uppgift att se till att vissa normer följs. Han menar att var och en av dessa organ har till

uppgift att övervaka laglydnaden inom sitt eget ansvarsområde, medan rättsväsendet kan sägas ha ett överordnat ansvar och griper in då det föreligger en misstanke om brott. Här ser vi exempel på det som Sarnecki säger och en kedja kring unga lagöverträdare inom den formella sociala kontrollen, i det här fallet *polisen-socialtjänsten-rättsväsendet*. Polisen upprättar polisanmälan och skickar den till socialtjänsten (ibland tillsammans med begäran om yttrande), därefter gör socialtjänsten en förhandsbedömning på anmälan, träffar ungdomen och föräldrarna, skriver yttrandet med eller utan insats och skickar det till tingsrätten/domstolen som fattar ett beslut om en påföljd.

Att socialtjänsten kan uppfattas som dubbeltydig av klienterna finns i följande exempel där en av socialsekreterarna säger att ”socialsekreterare borde vara tydligare mot familjerna och ungdomarna eftersom socialsekreterare inte är poliser och kan inte heller bestämma om påföljder utan att socialsekreterare erbjuder hjälp och stöd” och att socialtjänsten informerar om sitt arbete ”så att folk inte tror att vi omhändertar barn utan att vi också erbjuder hjälp och stöd”.

Det som är en gemensam nämnare hos samtliga tillfrågade socialsekreterare är att de alltid vill erbjuda stöd, att socialtjänsten ”måste börja arbeta med ungdomarna individuellt och hjälpa dem med deras egna svårigheter, problem och behov”, och att det behövs ”fler aktiviteter för unga och fler *light* insatser som inte behöver vara så stora och så ingripande”.

7.3 Tema 3: Hur förstår socialsekreterarna det egna förändringsarbetet, dess möjligheter och begränsningar?

Jag ska börja analysen med ett citat från socialsekreteraren Annika från Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltningen som säger följande: ”När det gäller unga lagöverträdare tycker jag att de flesta av oss socialsekreterare bedömer att en stor andel av dessa ungdomar är i behov av någon insats och då jobbar vi med motivation”.

Min bild är också att de flesta socialsekreterarna bedömer att en stor andel av unga lagöverträdare är i behov av någon insats från socialtjänsten. Förändringsarbete gällande unga lagöverträdare finns i form av socialsekreterarnas motivationsarbete och olika typer av insatser som beviljas enligt 4 kap. 1 § SoL. Insatserna finns i förhoppning med för att de kan leda till en positiv förändring hos ungdomar så att de slutar begå brott.

Insatserna ser mer eller mindre likadana ut i samtliga av de fyra stadsdelar inom Stockholms stad. Socialsekreterarna berättar om en hel del olika insatser, allt från olika slags familjebehandling och ungdomsbehandlare till SIG och Maria Ungdom, vilket är inriktat mot ungdomar som har problem med alkohol och/eller narkotika. Genom Stockholms ungdomstjänst så finns det två olika påverkansprogram som är speciellt utformade för unga lagöverträdare - rePulse och Vägvalet.

Dessa används av stadsförvaltningarna. Socialtjänstens insatser tillhör det som Ohlsson och Swärd kallar för disciplinering/reformering.

Socialsekreterarna är nöjda med insatserna som finns för målgruppen men vissa önskar, som jag nämnt tidigare, fler *light* insatser för ungdomar som inte behöver vara så stora och ingripande. Samtliga socialsekreterare berättar att de hjälper ungdomar genom motivationsarbete och insatser. Även om socialsekreterarna berättar mycket om motivation, stöd, förändring och insatser så glömmer de ändå inte att nämna att de har makt genom att de måste skicka yttrande till polisen/åklagaren även om ungdomarna inte deltar i ett samtal hos socialtjänsten i samband med yttrandet.

Majoriteten av de tillfrågade socialsekreterarna säger att det är viktigt för dem att respektera sina klienter och se dem som unika individer. Socialsekreterarna tycker att förändring sker mest med gruppen ungdomar som hamnar hos socialtjänsten på grund av en gångs brottslighet. När det gäller den gruppen ungdomar är det enligt vissa socialsekreterare viktigt att man tar det på största allvar och att någon förändring sker på plats dvs. ”här och nu”. Då arbetar socialsekreterare mycket med motivation eftersom deras mål är att ungdomarna inte blir misstänkta för nya brott.

Moa, socialsekreteraren på Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning berättar att när hon träffar sina klienter är de kanske inte själva motiverade till en förändring. Hon berättar att när det gäller ungdomar som har mer problem med brottslighet är det mycket viktigt ”att jobba motiverande och få de reflektera kring vad de har gjort, vad de gör och vad detta kan leda till”.

Socialsekreteraren Emma från Brommas stadsdelsförvaltning tycker likadant och anser att socialsekreterarens största uppgift gällande den här målgruppen är att förmedla hopp om att något annat är möjligt och att det finns något annat alternativ, särskilt när det gäller ”den tunga gruppen”. Socialsekreteraren berättar om något väldigt viktigt och det är att visa respekt gentemot sina klienter och att möta de för var de är. Carl Rogers (1977) tycker exempelvis att socialarbetarnas förhållningssätt gentemot klienterna ska vara icke-styrande och icke-dömande. Rogers tycker som socialsekreteraren att det är viktigare att det läggs större vikt på ”här och nu” än på historien som ligger bakom klienternas problem. Man kan också se likheter med det som socialsekreteraren berättar om och Rogers tankegångar om att se klienterna som unika varelser och alla ska behandlas som individer. Rogers menar också att socialarbetare borde försöka få människor att använda sig av den ”personliga makten” som alla besitter för att uppnå sina mål (Rogers, 1977, Payne, 2002, s 245). Payne (2002) delar Rogers tankegångar och anser att empowerment har som syfte att hjälpa klienterna att få makten över beslut och handlingar som rör deras eget liv. Socialsekreteraren önskar dessutom att hon får utbildning gällande att samtala med ungdomar och fånga upp dem i stunden under samtal hos socialtjänsten så att de kan använda sig av ”den personliga makten” eller empowerment som Rogers förespråkar. Detta genom att socialsekreteraren jobbar motiverande och

får ungdomar att reflektera kring vad de har gjort, vad de gör och vad detta kan leda till.

Socialekreterarna uppskattar också mycket engagerade föräldrar och ungdomar som vill prata, som är hjälpsökande och de som tackar ja till ungdomstjänst och socialtjänstens insatser. En socialekreterare anser att ovannämnda familjer oftast har kontakt och samarbetar med socialtjänsten under en period och efter detta så kommer de aldrig tillbaka.

Det som kommer fram är att de tillfrågade socialekreterarna tycker bäst om klienter som tackar ja till allt som de föreslår och att det skulle kännas bättre om socialtjänsten kunde "tvinga föräldrarna att tacka ja till insatser som de verkligen är i behov av". Det som har sagts är motsatsen till motivation och empowerment som förespråkar att individen ska använda sig av den personliga makten för att lösa sina problem. Jag undrar varifrån dessa ytterligheter kommer ifrån? Järvinen (2002) anser exempelvis att socialarbetarna i allmänhet inte betraktar sig själva som en maktfull kategori i samhället. De flesta socialarbetarna anser att de inte har den makt och det inflytande de borde ha.

Min uppfattning är att vissa av de tillfrågade socialekreterarna ställer sig ganska ambivalenta på frågan om makt inom myndighetsutövning och unga lagöverträdare. Kombinationen av motivation och empowerment på den ena sidan och myndighetsutövning och makt på den andra kan förklaras med pastoralmakt inom socialtjänsten som inte är så ovanligt. Att vissa tillfrågade önskar att det finns ett sätt "att tvinga klienter för deras eget bästa" är ett sätt att förklara pastoralmakten på. Enligt Foucault (1973) utövades pastoralmakten inte bara som kontroll utan den handlade först och främst om att hjälpa individen. Järvinen (2002) förklarar ändå att pastoralmakt framträder som en positiv och produktiv makt. På grund av detta är det därför mycket svårt för individen att försvara sig emot (a.a.).

I verkligheten kan det bli väldigt svårt för klienterna att "försvara sig emot" socialtjänstens pastoralmakt. Särskilt med tanke på att hjälp från socialtjänsten är en blandning av hjälp och kontroll i form av olika insatser eller i själva verket påföljder, om man tänker rättsligt. Vi får inte glömma att socialtjänstens bedömning vad ungdomen är i behov av väger tungt hos åklagaren och tingsrätten/domstolen. På grund av det finns det stor möjlighet att ungdomen blir dömd till det som socialtjänsten föreslår i sitt yttrande. Om ungdomen och familjen tackar nej till socialtjänstens insatser återstår bara penningböter som ungdomen kan bli dömd till och det drabbar föräldrarna och familjens ekonomi. I det värsta fallet kan ungdomen bli placerad på ett HVB-hem eller att socialtjänsten känner sig tvingad att omhänderta ungdomen enligt LVU (lag med särskilda bestämmelser om vård om unga). I slutändan blir ungdomen och familjen "tvingade" att tacka ja till socialtjänstens insatser.

Tärnfalks avhandling från 2007 tar upp frågan om socialtjänstens yttranden i straffprocessen för unga lagöverträdare. Ett resultat av avhandlingen gäller svensk påföljdssystem som enligt Tärnfalk

verkar vara oförutsebart och orättvist. Vidare visar resultat på att socialtjänstens yttranden har en mycket stor betydelse för domstolarnas val av påföljd och att dessa yttranden inte är konsistenta. Han menar att den viktiga rättsliga principen om att lika fall behandlas lika, följs inte konsekvent av vare sig socialtjänsten eller domstolarna. Hjälps eller maktutövning, det går att tolka det på olika sätt.

Det som jag ändå upplever som positivt gällande maktfrågan inom socialtjänsten är att en socialsekreterare säger att man som socialsekreterare också kan använda makt på ett fel sätt och ”hota klienten med ett LVU”. Hon menar att ”socialsekreterare har både makt och ansvar hur vi ska hantera den makten vi har eftersom socialsekreterarens bild av någonting inte behöver stämma överens med klientens bild”.

Det som flera socialsekreterare upplever som svårast är tidsbristen att skriva ett yttrande och motivera ungdomarna till någon förändring under den korta tiden.

Socialsekreteraren Annika från Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning säger att det hon upplever som svårast är återkommande ungdomar som fortsätter begå brott.

Det som hon säger går ihop med socialsekreteraren Moas tankegångar som tycker att det är det svåraste att hitta motivationen hos ungdomar som inte alls är motiverade till någon förändring. Hon menar att det finns en del ungdomar som har kriminell livsstil och får belöningar, pengar och status på grund av det de gör. Enligt henne är det en utmaning att motivera sådana ungdomar över tid men att man måste fortsätta jobba med dem och inte ge upp.

Det som är intressant att nämna är att en av socialsekreterarna tycker att det svåraste är när det försiggår kriminella handlingar som ungdomar är inblandade i och som socialtjänsten anar, men som socialtjänsten inte har bevis på.

Detta kan tyda på socialtjänstens behov att ha kontroll över ungdomar i deras områden. Min uppfattning kring det socialsekreterarna säger är de vill ha mer makt och få ännu mer kontroll kring unga lagöverträdare.

Jag undrar om mer kontroll inom socialtjänsten och rättsväsendet som vissa socialsekreterare önskar kan leda till makt, där ökning i makt hos en part innebär minskad makt hos en annan (Ternqvist, 2007). Som jag har förklarat innan är socialtjänsten och rättsväsendet en del av den formella sociala kontrollen. Som en del av den formella sociala kontrollen är de redan mäktiga och mer makt skulle säkert minska unga lagöverträdarnas handlingsutrymme.

Min uppfattning är ändå att socialtjänsten idag arbetar en hel del med inkludering och försöker avstå från exkludering. Dessa två principer inom social kontroll är två ytterligheter. Med inkludering menas att samhället genom fostran, samtal och kontroll försöker integrera ungdomar i lokalsamhället medan exkludering betyder att samhället avskiljer de unga och placerar dem på

institution eller i familjehem/fosterhem. Socialsekreterare har makt att omhänderta ungdomar enligt LVU och placera dem men frågan är om detta är något som hjälper ungdomarna. Claes Levin studie från 1998 visar att uppfostringsanstalten är en misslyckad social uppfinning och då menar han §12 hem och andra ungdomshem där unga lagöverträdare blivit placerade i.

Socialsekreterarna vill också förändra både hur socialtjänsten och hur rättsväsendet arbetar med målgruppen idag. Socialsekreteraren Moa från Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning vill också gärna förändra socialtjänstens organisation kring unga lagöverträdare så att från den första kontakten med klienten är de fler på plats som jobbar med den här problematiken. Hon tycker att det finns mycket att göra kring samverkan.

Socialsekreteraren Annika från Rinkeby-Kista tillhör den andra gruppen och hon vill förändra hur rättsväsendet arbetar med målgruppen idag. Lisa från Skärholmens stadsdelsförvaltning uttrycker att hon skulle vilja att det upprättas ungdomsdomstolar och på det sättet förbättra samarbetet mellan polisen, socialtjänsten och rättsväsendet. Hon vill också att det skapas ett lokalt nätverk som ska jobba med målgruppen eftersom ”samhället måste skapa någonting så att det blir en snabb respons”. Hon menar att förr i tiden fanns det en åklagare som samlade ihop allt och att det var bra. Enligt henne är det inte så idag, vilket gör allt mer komplicerat. Lisa anser att handling och konsekvens går ihop hos ungdomar och att problemet ligger i att allt går väldigt sakta idag. Både Annika och Lisa konstaterar att det inte är någonting som socialsekreterare och socialtjänsten kan ändra på utan att det är någonting som måste ändras på en annan nivå.

8. Sammanfattning och avslutande diskussion

8.1 Sammanfattning

Mitt syfte i den här uppsatsen var att beskriva och analysera socialsekreterares förståelse av det egna sociala arbetet med unga lagöverträdare samt hur de resonerar och hanterar sitt dubbla uppdrag (stöd - kontroll).

Mina frågeställningar var följande:

1. Vilka mål, motiv och metoder har socialsekreterare i sitt arbete med unga lagöverträdare?
2. Hur konstrueras unga lagöverträdare och deras kriminella handlingar?
3. Hur förstår socialsekreterarna det egna förändringsarbetet, dess möjligheter och begränsningar?

Socialsekreterarna inom barn och ungdom arbetar framför allt med myndighetsutövning, oavsett om de arbetar inom utrednings- eller mottagningsenheten/gruppen. Samtliga socialsekreterare utreder ungdomarnas och familjens behov av stöd och insatser från socialtjänsten. De behoven socialsekreterarna tittar på ser olika ut från klient till klient beroende på hur problematiken ser ut och vilken form av kriminalitet det handlar om.

Det som kommit fram utifrån socialsekreterarnas svar är att myndighetsutövning och makt blandas ihop med motivation, hjälp och stöd samt insatser från socialtjänsten utan att socialsekreterarna varken märker av det eller reflekterat kring det. Detsamma gäller motiv som styr socialsekreterarna i deras arbete - att utreda ungdomens behov av hjälp och stöd men också att de erbjuder ungdomen och familjen hjälp och stöd.

Samtliga socialsekreterare arbetar enligt BBiC när det gäller barn och ungdomar under 18 år och samtliga utredningar skrivs utifrån BBiC. När det gäller metoder riktade gentemot målgruppen använder sig socialsekreterare av en rad olika metoder som MI, ADAD, SAVRY och Signs of safety.

Det har framkommit att socialsekreterarna delar unga lagöverträdare i två olika grupper. Den ena gruppen gäller "vanliga" ungdomar som begår ringa brott, exempelvis snatterier och ringa narkotikabrott, medan den andra gruppen gäller ungdomar som begår grövre brott, har komplex familjesituation, problem i skolan och kanske till och med historik inom socialtjänsten. Detsamma gäller områden där ungdomarna och familjerna bor i. Det finns områden som är tyngre belastade än andra och från sådana "tyngre" områden kommer många ärenden till socialtjänsten. De flesta ungdomar som tillhör den "tyngre" gruppen kommer från familjer med utländsk bakgrund.

De flesta socialarbetarna anser att de inte har den makt och det inflytande som de borde ha. Möjligheter finns när det gäller arbete med unga lagöverträdare, framförallt på grund av att de är

unga och kan förändra sitt destruktiva och kriminella beteende med hjälp av motivation, empowerment och insatser.

Socialsekreterarna vill också förändra lagstiftningen och både hur socialtjänsten och hur rättsväsendet arbetar med målgruppen idag. De vill förbättra samarbete med de viktiga aktörer inom den formella sociala kontroll som arbetar med unga lagöverträdare, framförallt med rättsväsendet och polisen eftersom de är beroende av varandra.

8.2 Varför är den här studien viktig?

I den här studien har jag bestämt mig att genomföra intervjuer med socialsekreterare som arbetar med unga lagöverträdare. Här tänker jag förklara varför det är viktigt att lyfta fram socialsekreterares uppfattning om sitt arbete med unga lagöverträdare. Det gäller framförallt socialsekreterares förhållningssätt gentemot sina klienter och deras handlingsutrymme.

I *Handlingsutrymme – utmaningar i socialt arbete* (2008) menar författare Svensson, Johnsson och Laanemets att socialarbetaren befinner sig i en professionssfär mellan organisationens uppdrag och klienternas intressen. I den sfären, dvs. handlingsutrymmet, ska socialarbetaren verka med sin kunskap, sin fantasi och kreativitet och sina egna överväganden om vad som är rätt eller fel att göra i den aktuella situationen.

Karl Rogers (1977) ger exempel på hur viktigt socialarbetarnas förhållningssätt gentemot klienterna är. Han menar att socialarbetarnas förhållningssätt gentemot klienterna ska vara icke-styrande och icke-dömande och att det är viktigt att i socialarbetarnas förhållningssätt ingår ”aktivt lyssnande”, ”verklig empati” och ”äka vänskap”.

Svensson (2008) tar upp makt som en viktig del av relationen mellan socialarbetare och klient. Hon anser att när människor interagerar sker det utifrån roller, man har en viss roll i en viss relation. Inom socialt arbete interagerar socialarbetare med sina kollegor, arbetsledare och med sina klienter. Denna interaktion är enligt Svensson reglerad utifrån de roller som sammanhanget har givit dem, de kategorier de tillhör, och socialarbetarrollen innebär också rätten att kategorisera klienterna och bedöma de utifrån interaktionen.

Makten, som jag nämnt innan, är en viktig del av relationen mellan socialarbetare och klient, särskilt inom socialtjänsten och myndighetsutövning. Järvinen (2002) menar att mötet mellan klient och system är ett möte mellan två mycket ojämlika parter. Den ena parten, socialarbetaren, arbetar med systemet och dess regler, rutiner och resurser i ryggen medan den andra parten, klienten, är objekt för dessa regler och rutiner. Järvinen menar vidare att socialarbetarna är, utifrån detta perspektiv, representanter för välfärdsstaten medan klienterna är mottagare av statliga och kommunala hjälp-, stöd- och kontrollåtgärder (Järvinen, 2002, s 253).

Även om handlingsutrymme ger socialsekreteraren möjlighet att arbeta med empowerment är

socialsekreterares uppdrag med unga lagöverträdare, bland annat, att utreda och föreslå insatser som efter rättegången kan bli påföljder som ungdomen blir dömd till. Detta handlingsutrymme kan lätt utforma socialsekreterares yrkesroll och förstärka makten som socialsekreterare redan har inom myndighetsutövning. Med andra ord är socialsekreterares handlingsutrymme och bedömning gällande vad ungdomen är i behov av oerhört viktigt för ungdomens framtid och påföljd som ungdomen kan bli dömd till.

Mitt främsta mål med den här studien var att belysa socialsekreterares perspektiv på arbete med unga lagöverträdare och dess dubbelhet, stöd - kontroll, något som enligt min uppfattning inte är så lätt att handskas med i socialsekreterares dagliga arbete inom myndighetsutövning.

8.3 Avslutande diskussion

Sist men inte minst tänker jag presentera och diskutera en viktig fråga utifrån resultatet av min forskning eftersom jag i analysdelen redan har resonerat mig fram till ett antal slutsatser. En av de intervjuade socialsekreterarna har berättat något som jag anser vara ganska viktigt. Hon menar att socialtjänsten har ett ansvar att se till att involvera andra delar av samhället som kan hjälpa barn och familjen. Den viktiga fråga som jag tänker presentera och diskutera har mycket med det att göra och det gäller positiv social kontroll och samarbete mellan viktiga aktörer kring barn och ungdomar från utsatta områden som befinner sig i riskzon.

Jag kan ta som ett positivt exempel ett samarbetsforum som jag varit del av under tiden när jag arbetat som socialsekreterare för unga lagöverträdare vid Skarpnäcks stadsdelsförvaltning. Projektet inspirerades av Järvalyftet (nuförtiden Vision Järva), en planprocess för Järvaområdet i norra Stockholms kommun. Stockholm stads kommunalfullmäktige beslutade om Vision Järva hösten 2007. Målsättningen med Järvalyftet är att det blir en långsiktig investering för att förbättra levnadsvillkoren i stadsdelarna kring Järvaområdet: Tensta, Rinkeby, Kista, Husby, Hjulsta och Akalla. Enligt Stockholms stad är målsättningen att genom medverkan från boende och samverkan med andra parter skapa en positiv social och ekonomisk utveckling som gör Järva till ett område dit många vill flytta - och stanna kvar (Stockholms stad; Järvalyftet, 2016).

Projektet som jag aktivt deltagit i heter Skarpnäckslyftet och startades som ett lokalt samverkansprojekt i december 2009. Jag var med i projektet som representant för myndighetsutövning och både mottagnings- och utredningsenheten för barn och ungdom. Det är viktigt att nämna att det var ett framgångsrikt projekt som fick Stockholms stads trygghetspris 2012. Jag kan konstatera att sedan projektet startades har tryggheten ökat markant i Bagarmossen och på Skarpnäcksområdet. I projektet arbetade vi med *community work* som innebär en bred samverkan på olika områden med en mängd lokala aktörer, såsom bostadsbolag Stockholmshem, Skarpnäcks stadsdelsförvaltning, skolorna, polisen, föreningslivet, kyrkan, föräldrakontakter och nattvandrare

m.fl. (Stockholms stad; Trygghetsprojektet Skarpnäckslyftet, 2016). Det visade sig att den här typen av samverkan ger en vuxennärvaro i området och skapar förutsättningar till nära kontakt med föräldrar.

En viktig framgångsfaktor i Skarpnäckslyftet handlar om *att skapa social kontroll*. Detta med hjälp av ökad vuxennärvaro och att ungdomarna engageras och får jobb i området. En stiftelse som heter *På rätt väg* ansvarade för en del av det operativa arbetet i stadsdelarna och driver en ungdomsgård i Bagarmossen för äldre, myndiga ungdomar över 18 år. Ungdomar från området erbjuds anställning som områdesvärdar. Uppdraget innebär att områdesvärdar ser efter området på kvällar och nätter genom rondering i Stockholmshems hus, att de arbetar relationsskapande med andra ungdomar, att de ökar tryggheten för de boende samt att de rapporterar avvikelser efter varje arbetspass. Exempel på avvikelser är klotter och skadegörelse, bråte i källargångar, trasig belysning osv. (a.a).

Parallellt med satsningen på de äldre ungdomarna så arbetade man också målmedvetet förebyggande med de yngre ungdomarna. Detta genom förebyggande arbete framförallt i ungdomsgårdarna i Bagarmossen och Skarpnäck (a.a.).

Genom att visa ungdomarna att samhället står enat, att så väl skola, polis som föräldrar, ungdomsledare och föreningsledare säger och gör likadant, signalerar man så väl gränssättning som trygghet. Trygga vuxna ger trygga ungdomar - vilket i sin tur ger ett tryggt bostadsområde. (a.a.).

Jag tycker att Skarpnäckslyftet kan vara ett bra forum för olika aktörer inom social kontroll samt andra aktörer att samarbeta med varandra och på det sättet öka trygghet för invånarna i de utsatta områdena. Ungdomsvärdar är ett bra exempel hur man kan hjälpa och involvera utsatta ungdomar i ett viktigt projekt för allas bästa.

8.4 Fortsatt forskning

Eftersom jag är ganska intresserad av unga lagöverträdare och ungdomskriminalitet skulle det vara intressant för mig att forska mer kring detta i framtiden.

Slutligen vill jag påpeka att denna studie behandlar problematiken på en mer generell nivå och att det finns en stor potential för vidare forskning. Ett forskningsämne kan handla om positiv social kontroll och samarbete mellan viktiga aktörer kring barn och ungdomar från utsatta områden som befinner sig i riskzonen.

Referenslitteratur

Akademikerförbundet SSR (2012) Yrkesetiska riktlinjer för socionomer.

[<http://www.semalia.se/att/Yrkesetik.pdf>. Hämtat: 2014-05-05.]

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (2008) *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Författarna och Studentlitteratur.

Andershed, Henrik & Andershed, Anna-Karin (2010) Ungdomsbrottslighet: Hur vanligt är det och vad beror det på? I: Henrik Andershed, Anna-Karin Andershed & Kerstin Söderholm Carpelan. *Ungdomar som begår brått. Vilka insatser fungerar?* Stockholm: Socialstyrelsen och Gothia Förlag.

Askheim, Ole Petter & Starrin, Bengt (2007) Empowerment – ett modeord? I: Ole Petter Askheim & Bengt Starrin (red). *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups utbildning AB.

Aspers, Patrik (2007) *Etnografiska metoder. Att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber.

Bergström, Gunnar (2009) *Kriminalitet som livsstil*. Fjärde rev. uppl. Stockholm: Gunnar Bergström och Mareld.

BRÅ-rapport (2007) Ungdomar och brott i Sveriges län 1995-2005. Rapport 2007:30. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

[http://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f180009281/2007_30_ungdomar_och_brott_sveriges_lan.pdf. Hämtat: 2014-04-04.]

BRÅ-rapport (2008) Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007. Rapport 2008:30. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

[https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f180006972/1371914723796/2008_23_brottsutvecklingen.pdf. Hämtat 2014-04-04.]

BRÅ-rapport (2010) Brott bland ungdomar i årskurs nio. Resultat från skolundersökningen om brott åren 1995-2008. Rapport 2010:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

[http://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f18000386/2010_6_brott_bland_ungdomar.pdf. Hämtat: 2014-04-04.]

BRÅ-rapport (2012) Brottsutvecklingen i Sverige 2008-2011. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

[<http://www.bra.se/download/18.22a7170813a0d141d21800052656/1371914741882/13+Ungdomsbrottslighetens+utveckling.pdf>. Hämtat: 2014-04-04.]

Bryman, Alan (2012) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Cohen, A K (1955) *Delinquent Boys*. New York: Free Press.

Ejrnæs, Morten och Kristiansen, Søren (2002) Perspektiv på sociala problem i USA och Skandinavien. I: Anna Meeuwisse & Hans Swärd. *Perspektiv på sociala problem*, Stockholm: Författarna och Bokförlaget Natur och Kultur.

Estrada, Felipe & Granath, Sven (2008) Ungdomsbrottslighet. I: *Brottsförebygganderådet Brottsutveckling i Sverige fram till år 2007*.

Internetkälla finns ovan; Rapport 2008:30.

Fook, Jan (2002) *Social Work, Critical Theory and Practice*. London: Sage Publications.

- Foucault, Michael (1983) The subject of power. I: Hubert L Dreyfus, Paul Rabinow & Michael Foucault. *Beyond structuralism and hermeneutics*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Jacobsson, Katarina (2008) Den svårfångade kvaliteten. I: Katarina Sjöberg & David Wästerfors (red). *Uppdrag: forskning - konsten att genomföra kvalitativa studier*. Malmö: Liber.
- Järvinen, Margaretha (2002) Hjälpens universum – ett maktperspektiv på mötet mellan klient och system. I: Anna Meeuwisse & Hans Swärd. *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Författarna och Bokförlaget Natur och Kultur.
- Jönson, Håkan (2010) *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber.
- Hilte, Mats (1996) *Avvikande beteende – en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Levin, Claes (1998) *Uppfostringsanstalten: om tvång i föräldrars ställe*. Lund: Arkiv förlag/A-Z förlag.
- May, Tim (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Ohlsson, Lars & Swärd, Hans (1994) *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.
- Payne, Malcolm (2002) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Ring, J. (1999) *Hem och skola, kamrater och brott*. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Rogers, Carl R. (1997) *Carl Rogers on Personal Power*. London: Constable
- Sarnecki, Jerzy (1981) *Ungdomsbrottslighet. Omfattning, karaktär, orsaker och samhällsreaktion*. Stockholm: LiberFörlag.
- Sarnecki, Jerzy (1986) *Delinquent Networks*. Stockholm: National Council for Crime Prevention.
- Sarnecki, Jerzy (1987) *Skolan och brottsligheten*. Stockholm: Carlssons.
- Sarnecki, Jerzy & Estrada, Felipe (2006) Keeping the Balance between Humanism and Penal Punitivism - Recent Trends in Juvenile Delinquency and Juvenile Justice in Sweden. In: Josine Junger-Tas & Scott H Decker. *Handbook of International Juvenile Justice*. Dordrecht, Springer. [<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:387051/FULLTEXT01.pdf>. Hämtat: 2016-08-03.]
- SFS 1964:167. *Lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LuL)*
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlag (SoL)*
- SFS 1990:52. *Lag med särskilda bestämmelser om vård om unga (LVU)*
- Socialstyrelsen (2009) *Barn och unga som begår brott – Handbok för socialtjänsten*. [https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8298/2009-101-3_20091013.pdf. Hämtat: 2013-04-10.]

SOSFS 2008:30 Handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare
[http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8576/2008-10-30_20081030.pdf.
Hämtat: 2013-04-10.]

Solomon, Barbara Bryant (1976) *Black empowerment. Social Work in Oppressed Communities*.
New York: Columbia University Press.

Stigsdotter Ekberg, Margareta (2010) *De kallar oss värstingar. Om ungas lärande i mötet med skola, socialtjänst och polis*. Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap, Linnéuniversitet.
[<http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:353172/FULLTEXT01>. Hämtat: 2016-08-03.]

Stockholms stad; Järvalyftet (2016)
[<http://bygg.stockholm.se/jarvalyftet>. Hämtat: 2016-07-19.]

Stockholms stad; Trygghetsprojekt Skarpnäckslyftet (2016)
[<http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Stadsdelssajter/Skarpnack/Trygghetsprojektet-Skarpnackslyftet/>. Hämtat: 2016-07-18.]

Stockholms Ungdomstjänst (2014) Broschyr om Stockholms Ungdomstjänst.

Svensson, Kerstin (2001) *I stället för fängelse? En studie av vårdande makt, straff och socialt arbete i frivård*. Lunds universitet: Socialhögskolan.

Svensson, Kerstin (2008) Interaktion – människors inverkan på varandra. I: Kerstin Svensson, Eva Johnsson & Leili Laanemets (2008) *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur.

Svensson, Lupita (2006) *Häktad eller omhändertagen? - en studie om akuta frihetsberövanden om unga lagöverträdare*. Stockholms universitet: Institutionen för Socialt arbete.

Tannenbaum, Frank (1973) Dramatiseringen av ondskan. I: A Lundén & E Näsman (red.) *Stämplingsprocessen*. Lund: Prisma.

Tengqvist, Anna (2007) ”Att begränsa eller skapa möjligheter – om centrala förhållningssätt i empowerment arbete”. I: Olle Peter Askheim & Bengt Starrin (red.) *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups utbildning AB.

Thurén, Torsten (2005) *Källkritik*. Andra uppl. Stockholm: Liber.

Trost, Jan (2010) *Kvalitativa intervjuer*. Fjärde uppl. Lund: Studentlitteratur.

Tärnfalk, Michael (2007) *Barn och brott – en studie om socialtjänstens yttranden i straffprocessen för unga lagöverträdare*. Stockholm: Institution för socialt arbete, Stockholms universitet.
[<http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:197156/FULLTEXT01.pdf>. Hämtat: 2015-04-13.]

Vetenskapsrådet (2012) Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.
[<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>. Hämtat: 2013-05-04.]

Walker, M (2002) *Power and effectiveness: Envisioning an alternate paradigm*. Paper no 94. Stone

Center, Wallely College

Wright Nielsen, Tabitha (2009) *Viljen til at frigøre. En undersøgelse af empowerment i praksis*.
Lund: Socialhögskolan, Lunds Universitet.

[<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=1365615&fileOId=1365620>.
Hämtat: 2015-04-04.]

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguiden

Socialt arbete med unga lagöverträdare – hur ser du på det? Berätta!

Beskriv målen med ditt arbete.

Vilka motiv styr ditt arbete?

Vilka metoder använder ni och varför?

Vilka möjligheter och begränsningar finns i ditt/ert arbete?

Unga lagöverträdare som social kategori – vad tänker du/hur ser du på unga lagöverträdare? Berätta!

Vad kännetecknar/utmärker de unga lagöverträdare du arbetar med?

Vad är särskilt problematiskt med den gruppen?

Vilka orsaker ligger bakom lagöverträdelsen? Vilka förklaringar kan du se?

Vilka är lösningarna på det här problemet? Vad krävs från samhällets och er sida?

Empowerment – hjälp och stöd från socialtjänstens sida. Berätta!

Vad har ni för insatser gällande målgruppen?

På vilket sätt tycker du att du/ni som socialsekreterare hjälper unga lagöverträdare?

Tycker du att unga lagöverträdare börjar tänka på ett annat sätt när de påbörjar kontakt med socialtjänsten? Sker det någon förändring?

Social kontroll och makt – har socialtjänsten den makt som behövs för att hjälpa och påverka unga lagöverträdare på ett bra sätt? Berätta!

Vad är det som är det svåraste respektive det lättaste när det gäller ditt arbete i samband med målgruppen?

Upplever du att du har makt du behöver för att påverka dina klienter (unga lagöverträdare) på ett positivt sätt?

Skulle du vilja göra något annorlunda om du fått bestämma?